

Helsinki Nihai Senedi - 1 Ağustos 1975

3 Temmuz 1973 tarihinde, Helsinki'de açılan ve 18 Eylül 1973'ten 21 Temmuz 1975'e kadar Cenevre'de çalışmalarını sürdüren Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, Helsinki'de 1 Ağustos 1975 gününde Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Kanada, Kıbrıs, Çekoslovakya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Federal Almanya Cumhuriyeti, Yunanistan, Vatikan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lihtenştayn, Lüksemburg, Malta, Monako, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, İngiltere, San Marino, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Yugoslavya Yüksek Temsilcilerince sonuçlandırılmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, onur konuğu olarak Konferansın açılış ve kapanış dönemlerinde katılanlara bir konuşma yapmıştır. UNESCO Genel Müdürü ve Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Yürütme Sekreteri Konferansın ikinci döneminde konuşmuşlardır.

Keza, Konferansın ikinci dönemi toplantıları sırasında, Konferansa katılmayan aşağıdaki Akdeniz Devletleri de gündemin çeşitli maddeleri üzerinde konuşmalarda bulunmuşlar ve görüşlerini açıklamışlardır: Cezayir Demokratik ve Halk Cumhuriyeti, Mısır Arap Cumhuriyeti, Fas Krallığı, Suriye Arap Cumhuriyeti, Tunus.

Halklar yararına, ilişkilerini iyileştirme ve yoğunlaştırma ve Avrupa'da barışa, güvenliğe, adalete ve işbirliğine gerek kendi aralarında gerek dünyanın diğer Devletleri ile yakınlaşmaya katkıda bulunmaya yönelmiş siyasal iradede güç olarak,

Bunun sonucu olarak, Konferans sonuçlarını etkin kılmak ve kendi Devletleri arasında ve Avrupa'da bu sonuçlardan doğacak yararları sağlamak ve böylece yumuşama sürecini genişletmek, derinleştirmek ve sürekli ve kalıcı kılmak kararlılığı içinde,

Katılan - Devletlerin Yüksek Temsilcileri, aşağıdaki hususları resmen kabul etmişlerdir:

AVRUPA'DA GÜVENLİĞE İLİŞKİN SORUNLAR

Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansına katılan Devletler,

Kendi aralarında karşılıklı daha iyi ilişkiler oluşturmak ve halklarına, güvenliklerine yöneltilmiş her türlü tehdit veya kasıtlı girişimden korunmuş olarak, gerçek ve kalıcı barış düzeni içinde yaşam koşulları sağlamak amacını yeniden açıklayarak;

Yumuşamayı hem sürekli hem de giderek artan bir canlılık içinde tutarak ve geniş kapsamlı, aynı zamanda da evrensel bir süreç yapmak için çaba gösterme gereğine ve Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansı sonuçlarının uygulanmasının bu sürece büyük bir katkısı olacağına inanarak;

Halklar arasındaki dayanışmanın ve katılan - Devletlerin, Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansınca saptanan amaçların gerçekleşmesinde ortak ereğin kendi aralarında bütün alanlarda daha iyi ve daha sıkı ilişkilerin gelişmesine ve böylece geçmiş ilişkilerin niteliğinden doğan çatışıcı tutumun üstesinden gelmeye ve karşılıklı daha iyi anlayışa yol açacağını göz önünde tutarak;

Ortak tarihlerinin bilinci içinde, enekleri ve değerlerinde var olan ortak unsurların ilişkilerini geliştirebileceğini kabul ederek, güvensizliği ortadan kaldırmak, güveni arttırmak amacıyla çabalarını birleştirme, onları ayırıcı sorunları çözümlenme ve insanlık hizmetinde işbirliği olanaklarını, tutum ve görüşlerin çeşitliliği ve özgürlüğünü bütünüyle gözönünde tutarak araştırma isteği ile:

Avrupa'da güvenliğin bölünmezliği ile birlikte, Avrupa'nın tümünde işbirliğinin

geliştirilmesindeki ortak çıkarı kabul ederek,amaçla çabaların sürdürülmesi niyetlerini belirterek;

Avrupa'da ve bütün dünyada, barış ve güvenlik arasındaki sıkı bağın varlığını kabul ederek,dünya barış ve güvenliğinin güçlendirilmesine, bütün halklar için, temel hakların, ekonomik ve sosyal ilerlemenin ve gönencin oluşturulmasında, katılan - Devletlerden her birinin yardımcı olması gerektiği bilinci ile, Aşağıdaki hususları kabul etmişlerdir:

1.

(a) KATILAN - DEVLETLERİN KARŞILIKLI İLİŞKİLERİNE YOL GÖSTERECEK İLKELER BİLDİRİSİ:

Katılan - Devletler,

Barışa, güvenliğe ve adalet ile dostça ilişkiler ve işbirliğinin sürekli gelişmesine bağlılıklarını yeniden açıklayarak;

Halkların çıkar ve özlemlerini yansıtan bu bağlılığın her katılan - Devlet için, geçmişteki denemelerin ışığı altında, bugünkü ve gelecekteki sorumluluğunu oluşturduğunu kabul ederek;

Birleşmiş Milletlere üye oluşlarına uygun olarak ve Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkeleri uyarınca, uluslararası barış, güvenlik ve adaletin güçlenmesinde ve uluslararası sorunların çözülmesi ile Devletler arasında dostluk ilişkilerinin ve işbirliğinin geliştirilmesinde Birleşmiş Milletlerin ve bu örgütün rolünün ve etkinliğinin artırılmasında tam ve canlı desteklerini yeniden açıklayarak;

Aşağıda yer alan ve Birleşmiş Milletler Anlaşmasına uygun olan ilkelere hep birlikte katıldıklarını ve bu ilkelerin uygulanmasında Birleşmiş Milletler Anlaşmasının amaç ve ilkeleri uyarınca davranma yolundaki ortak iradelerini belirterek;

Ekonomik, politik ve sosyal sistemleri ile boyutları, coğrafya konuları ve ekonomik gelişme düzeyleri ne olursa olsun, öteki katılan - Devletlerle ilişkilerinde hepsi de büyük önem taşıyan ve karşılıklı ilişkilerine yol gösterecek aşağıdaki ilkelere saygı göstermek ve bunları uygulamaya koymak konusunda kararlı bulduklarını açıklarlar:

I. EGEMEN EŞİTLİK, EGEMENLİĞİN ÖZÜNDEKİ HAKLARA SAYGI

Katılan - Devletler, özellikle, her Devletin hukuk eşitliği, toprak bütünlüğü ve özgürlük ile siyasal bağımsızlığı da kapsamak üzere, karşılıklı olarak birbirinin egemen eşitlik ve kişiliği ile birlikte egemenliğin kavradığı ve bu kavramın özünde bulunan tüm haklara saygı gösterirler. Bunun gibi, birbirinin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel sistemlerini özgürce seçme ve geliştirme hakkına olduğu kadar, yasa ve tüzüklerini saptama hakkına da saygı gösterirler.

Devletler Hukuku çerçevesinde, tüm katılan - Devletlerin eşit hakları ve görevleri vardır. Katılan - Devletler, her bir Devletin, öteki Devletlerle ilişkilerini Devletler Hukukuna ve işbu Bildiri'nin anlayışına uygun olarak, istediği gibi tanımlamak ve yürütmek hakkına saygı gösterirler. Sınırlarının Devletler Hukuku uyarınca, barışçı yollarla ve anlaşma ile değiştirilebileceğini gözönünde tutarlar. Bunun gibi, uluslararası örgütlere girme veya girmeme, ittifak anlaşmalarına taraf olma veya olmama hakkını da kapsamak üzere, ikili veya çok taraflı anlaşmalara taraf olma veya olmama haklarına sahiptirler; ayrıca, tarafsızlığa da hakları vardır.

II. TEHDİDE VEYA KUVVET KULLANMAYA BAŞVURMAMA

Katılan - Devletler, genel olarak uluslararası ilişkilerinde olduğu gibi, karşılıklı ilişkilerinde de başka bir Devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı ya da Birleşmiş Milletler amaçlarıyla ve işbu Bildiri ile hiçbir biçimde bağdaşmayan bir biçimde, tehdit veya

kuvvet kullanmaya başvurmaktan kaçınacaklardır. Bu ilkeye aykırı düşecek hiçbir düşünce, tehdide veya kuvvete başvurmayı haklı göstermek üzere ileri sürülemez.

Buna göre, Katılan - Devletler, diğer bir Katılan - Devlete karşı kuvvet tehdidi veya doğruca veya dolaylı kuvvet kullanma sayılabilecek davranışlardan kaçınırlar. Bunun gibi bir başka Katılan - Devletin, egemenlik haklarını bütünüyle kullanmadan vazgeçmeye götürücü herhangi bir kuvvet gösterisinden kaçınırlar. Bunun gibi, karşılıklı ilişkilerinde kuvvete dayanan herhangi bir zararlı karşılık hareketinden kaçınırlar.

Böyle hiçbir tehdit ve kuvvet kullanma anlaşmazlıkların çözüm yolu olarak veya aralarındaki anlaşmazlıkların doğurabileceği sorunların çözümü yolu olarak kullanılmayacaktır.

III. SINIRLARIN DOKUNULMAZLIĞI

Katılan - Devletler, karşılıklı olarak, birbirinin sınırlarını ve Avrupa'daki bütün Devletlerin sınırlarını dokunulmaz sayarlar ve bunun sonucu olarak, bugün olduğu gibi gelecekte de bu sınırlara saldırıda bulunmaktan kaçınırlar.

Buna göre, herhangi bir katılan - Devletin ülkesinin tümüne veya bir parçasına el koyma isteminde bulunmaktan veya el koymaktan da kaçınırlar.

IV. DEVLETLERİN ÜLKE BÜTÜNLÜĞÜ

Katılan - Devletler, her bir katılan - Devletin ülke bütünlüğüne saygı gösterirler.

Buna göre, herhangi bir katılan - Devletin ülke bütünlüğüne, siyasal bağımsızlığına ve birliğine karşı, Birleşmiş Milletler Anlaşmasının amaç ve ilkeleri ile bağdaşmayan, herhangi bir davranıştan, özellikle tehdit veya kuvvet kullanma sayılabilecek herhangi bir eylemden kaçınırlar.

Bunun gibi katılan - Devletler, Devletler Hukukuna aykırı olarak, birbirlerinin ülkelerini, askeri işgal veya doğruca veya dolaylı kuvvet önlemleri konusu yapmaktan ya da bu gibi önlemleri veya bunları tehdit olarak kullanarak, edinim konusu yapmaktan kaçınırlar. Bu nitelikteki hiçbir işgal veya edinim hukuka uygun sayılmayacaktır.

V. ANLAŞMAZLIKLARIN BARIŞÇI YOLLARLA ÇÖZÜMÜ

Katılan - Devletler, aralarındaki anlaşmazlıkları, uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözerler.

Katılan - Devletler, iyi niyetle ve işbirliği anlayışı ile Devletler Hukukuna dayanan, çabuk ve hakkaniyete uygun bir çözüm bulmaya çaba göstereceklerdir.

Bu amaçla, taraf buldukları anlaşmazlıklara, daha önceden, kabul ettikleri herhangi bir çözüm yöntemini de kapsamak üzere, görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaştırma, hakemlik, yargısal çözüm veya seçecekleri başka barışçı yollara başvururlar.

Yukarıda anılan barışçı yollardan herhangi biri ile çözüme varılamaması durumunda, bir anlaşmazlığa taraf olanlar, anlaşmazlığı barışçı yolla çözmek için karşılıklı olarak saptayacakları bir yol bulmak çabalarını sürdürürler.

Katılan - Devletler, bunlar arasında bir anlaşmazlığa taraf olanlar ve öteki katılan - Devletler, uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesini tehlikeye düşürecek biçimde durumu ağırlaştırabilecek ve böylece anlaşmazlığın barışçı yolla çözümünü daha güçleştirecek herhangi bir davranıştan kaçınırlar.

VI. İÇİŞLERİNE KARIŞMAMA

Katılan - Devletler, karşılıklı ilişkileri nasıl olursa olsun, doğruca veya dolaylı, tek başlarına veya topluca bir biçimde, bir başka katılan - Devletin ulusal yetkisi çerçevesine giren veya dış işlerine karışmaktan kaçınırlar.

Buna göre, katılan - Devletler, bir başka katılan - Devlete, her türlü silahlı karışmadan (müdahaleden) ya da böyle bir karışma tehdidinden kaçınırlar.

Bunun gibi, katılan - Devletler, her türlü durumda, bir başka katılan - Devletçe bir katılan - Devletin egemenliği özündeki haklarını kullanmasını kendi çıkarına bağlı kılmayı gözetecek yolda, başka herhangi bir askeri veya siyasal, ekonomik veya başkaca herhangi zorlamalardan ve böylece kendisine herhangi bir yarar sağlamayı güden davranıştan kaçınırlar.

Buna göre, katılan - Devletler, tedhiş eylemlerine veya yıkıcı eylemlere ya da başka bir katılan - Devletin rejiminin yıkılmasına yöneltilmiş başka eylemlere, doğrudan veya dolaylı yardımdan kaçınırlar.

VII. DÜŞÜNCE, VİCDAN, DİN VE İNANÇ ÖZGÜRLÜKLERİNİ DE KAPSAMAK ÜZERE, İNSAN HAKLARINA VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERE SAYGI

Katılan - Devletler, ırk, cinsiyet, dil ve din ayırımı gözetmeksizin, herkes için düşünce, vicdan, din veya inanç özgürlüklerini de kapsamak üzere, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı gösterirler.

Katılan - Devletler, insan kişiliğinin özündeki onurdan doğan ve kişinin özgür ve tam gelişmesi için zorunlu bulunan, yurttaşlık hak ve özgürlükleriyle, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve başka hakların ve özgürlüklerin etkin biçimde kullanılmasını geliştirir ve desteklerler.

Bu çerçeve içinde, katılan - Devletler kendi vicdanının buyruğu uyarınca, tek başına ya da topluca bir din veya inanca inanmak ve onun gereklerini yerine getirmek özgürlüğünü kişiye tanırlar.

Ülkelerinde ulusal azınlıklar bulunan katılan - Devletler, bu azınlıklardan olan kişilere, yasa önünde eşitlik hakkını tanırlar; bu kişilere, insan haklarından ve temel özgürlüklerden etkin olarak tümüyle yararlanma olanağını sağlarlar ve bu biçimde, bu alandaki yasal haklarını korurlar.

Katılan - Devletler, bütün Devletler arasında olduğu gibi kendi aralarında da dostluk ilişkilerini ve işbirliğini geliştirmeyi sağlamak için zorunlu bir etken olan barışın, adaletin ve gönencin, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı göstermenin evrensel önemini kabul ederler.

Katılan - Devletler, karşılıklı ilişkilerinde bu haklara ve özgürlüklere sürekli saygı gösterirler ve Birleşmiş Milletlerle işbirliğini de kapsamak üzere, topluca ve tek başlarına bu haklara ve özgürlüklere evrensel ve etkin saygıyı gerçekleştirmeye çaba gösterirler.

Katılan - Devletler, bu alanda kişinin bu haklarını ve görevlerini bilme ve bunlar uyarınca davranma hakkını doğrularlar.

İnsan Hakları ve temel özgürlükler alanında katılan - Devletler Birleşmiş Milletler Anlaşması amaçlarına ve ilkelerine ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisine uygun olarak davranırlar. Bağlı olabilecekleri İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşmeleri de kapsamak üzere, bu alanda uluslararası bildiriler ve sözleşmelerdeki kayıtlı yükümlülüklerini de yerine getirirler.

VIII. HALKLARIN HAKLARININ EŞİTLİĞİ VE KADERLERİNİ KENDİLERİNİN SAPTAMALARI HAKKI

Katılan - Devletler, halkların haklarının eşitliğine ve kaderlerini kendilerinin saptamaları haklarına, her zaman Birleşmiş Milletler Anlaşmasının amaçları ve ilkelerine ve Devletler Hukukunun, Devletlerin ülke bütünlüklerine ilişkin kurallarını da kapsamak üzere, ilgili kuralları uyarınca saygı gösterirler.

Halkların haklarının eşitliği ve kaderlerini kendilerinin saptamaları hakları ilkesi uyarınca, bütün halklar, dışardan bir karışma olmaksızın, istedikleri zaman ve istedikleri biçimde, iç ve dış siyasal statülerini özgür olarak saptama ve siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini diledikleri gibi sürdürme hakkına her zaman sahiptirler.

Katılan - Devletler, gerek kendi aralarında gerek bütün Devletlerle dostluk ilişkilerinin gelişmesi için, halkların haklarının eşitliği ve kendi kaderlerini kendilerinin saptamaları

ilkesine evrensel saygının ve bu ilkeyi etkin bir biçimde kullanmalarının önemini bir kez daha doğrularlar; katılan - Devletler, bu ilkeye, herhangi bir biçimde olursa olsun, aykırı davranışların ortadan kaldırılmasının önemini anımsatırlar.

IX. DEVLETLER ARASINDA İŞBİRLİĞİ

Katılan - Devletler, Birleşmiş Milletler Anlaşmasının amaç ve ilkeleri uyarınca, karşılıklı olarak ve bütün Devletlerle her alanda işbirliğini geliştirirler. İşbirliğini geliştirirken, katılan - Devletler, Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansı çerçevesi içine girdikleri kabul edilmiş alanlara, her biri tam eşit koşullar içinde katkıda bulunarak, özel bir önem verirler.

Katılan - Devletler, eşitlik düzeyinde işbirliğini geliştirirken, karşılıklı anlayış ve güveni, aralarında dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerini, uluslararası barışı, güvenlik ve adaleti ilerletmeye çaba gösterirler. İşbirliğini geliştirirken, aynı zamanda, halkların gönencini gerçekleştirmeye ve ayrıca ekonomik, bilimsel, teknolojik, sosyal, kültürel ve insancıl alanlarda birbirlerine ilişkin olarak giderek artan bilgi edinmenin, ilerlemenin ve gerçekleştirmelerin ortaya çıkardığı yararlar aracılığı ile, özlemlerinin karşılanmasına yardımcı olmaya çaba gösterirler. Bu yararların herkese sağlanması için gerekli koşulların oluşturulmasına elverişli önlemler alırlar; ekonomik düzeyler arasındaki ayrılıkların azaltılmasında herkesin, özellikle bütün dünyada gelişme yolundaki ülkelerin çıkarları bulunduğunu gözönünde tutarlar.

Katılan - Devletler, aralarındaki bu işbirliği amaçlarının gerçekleştirilmesinde, hükümetlerin, kurumların, örgütlerin ve kişilerin katkıda bulunarak oynayacakları kendilerine özgü ve olumlu bir rolleri olduğunu doğrularlar.

Yukarıda belirlenen yönde işbirliğini arttırırken, katılan - Devletler, kendi aralarında, halkların yararına iyileştirilmiş ve daha sürekli bir temel üzerine oturtulmuş daha sıkı ilişkileri geliştirme çabası gösterirler.

X. DEVLETLER HUKUKU UYARINCA ALINMIŞ YÜKÜMLÜLÜKLERİN İYİ NİYETLE YERİNE GETİRİLMESİ

Katılan - Devletler, gerek Devletler Hukukunun genellikle tanınmış ilkelerinden ve kurallarından, gerek, Devletler Hukukuna uygun olarak, taraf oldukları anlaşmalardan ve başka sözleşmelerden doğmuş olsun, Devletler Hukuku gereğince kendilerine düşen yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirme zorundadırlar.

Katılan - Devletler, yasalarını ve tüzüklerini saptama hakkını da kapsamak üzere, egemen haklarını kullanırken, Devletler Hukukundaki hukuksal yükümlülüklerine uyarlar; bundan başka, Avrupa'daki Güvenlik ve İşbirliği Konferansının Son Senedindeki hükümleri gereğince gözönünde tutarlar ve bunları uygularlar.

Katılan - Devletler, Birleşmiş Milletler Anlaşması uyarınca Birleşmiş Milletler üyeliğinden doğan yükümlülüklerle bir anlaşma veya uluslararası bir sözleşmeden doğan yükümlülükler arasında bir çatışma durumunda, Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 103. maddesi uyarınca Birleşmiş Milletler Anlaşmasından doğan yükümlülüklerin üstün tutulacağını doğrularlar.

Yukarıda belirtilen bütün ilkeler temel bir önem taşırlar ve bunun sonucu olarak, bu ilkelerden her biri, öteki ilkeler gözönünde tutularak yorumlanmak suretiyle, eşit değerde ve çekincesiz uygulanır.

Katılan - Devletler, bu ilkelerin herkes tarafından uygulanmasından doğan yararları her katılan Devlete sağlamak üzere, işbu Bildiri'de yer alan bu ilkelere, her bakımdan eksiksiz saygı göstermek ve bunları tam olarak uygulamak yolundaki kararlılıklarını belirtirler.

Katılan - Devletler, yukarıdaki ilkeleri ve özellikle onuncu ilkede yer alan birinci cümleyi - «Devletler Hukuku gereğince kendilerine düşen yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi» - gerektiği gibi gözönünde tutarak, işbu Bildiri'nin, haklarını ve yükümlülüklerini ya da bunlara ilişkin anlaşmaları ve başka sözleşmeleri ve düzenlemeleri etkilemediğini

saptarlar.

Katılan - Devletler, bu ilkelere saygının, alışlagelen ve dostça ilişkilerin gelişmesi ile, bütün alanlarda aralarındaki işbirliğinin ilerletilmesini olumlu etkileyeceği yolundaki inançlarını belirtirler. Bu ilkelere saygının aralarında siyasal temasların gelişmesini de oluşturacağını, bunun da, tutumlarının ve görüşlerinin karşılıklı olarak daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı yolundaki inançlarını da belirtirler.

Katılan - Devletler, işbu Bildiri’de yer alan ilkelere bütün öteki Devletlerle ilişkilerinde de esinleneceklerini açıklarlar.

(b) YUKARIDA BELİRTİLEN İLKELERDEN BAZILARININ UYGULANMASINA İLİŞKİN SORUNLAR

(i) Katılan - Devletler,

Tehdide veya kuvvet kullanmaya başvurmaktan kaçınmaya saygı göstereceklerini ve bunu etkin kılacaklarını açıklayarak ve bunu uluslararası yaşamın etkili bir kuralı yapmak gereği inancı ile,

Katılan-Devletler Arasındaki İlişkilere Yol Gösterecek İlkeler Bildirisine uygun olan, diğerlerine ilaveten, aşağıdaki hükümlere karşılıklı ilişkilerinde saygı göstermeye ve bunları uygulamaya kararlı bulduklarını bildirirler:

— Uygun gördükleri bütün yol ve biçimlerle, birbirleri ile olan ilişkilerinde tehdide ve kuvvet kullanmaya başvurmaktan kaçınma görevlerini etkili ve anlamlı kılmak.

— Bir başka katılan - Devlete karşı, Birleşmiş Milletler Anlaşması amaçları ve ilkeleri ve Katılan - Devletler Arasındaki İlişkilere Yol Gösterecek İlkeler Bildirisinin hükümleri ile bağdaşmayacak biçimde silahlı kuvvetlerin her türlü kullanılmasından, özellikle, bir başka katılan - Devletin ülkesine karşı işgal veya saldırı eylemlerinden kaçınmak.

— Bir başka katılan - Devletin egemenlik haklarını tümü ile kullanmaktan vazgeçirtmeye yönelmiş herhangi bir kuvvet gösterisinden kaçınmak.

— Bir başka katılan - Devletin egemenliğinin özündeki haklarını kullanmasını kendi çıkarına uydurmayı güden ve böylece, ne çeşit olursa olsun, kendine çıkar sağlamayı amaçlayan herhangi bir ekonomik baskı eyleminden kaçınmak.

— Uluslararası kesin ve etkili denetim altında, genel ve tam silahsızlanmanın tümüyle gerçekleşmesinde aşamalar oluşturan, kapsamları ve nitelikleri bakımından etkili önlemler almak.

— Birleşmiş Milletler amaçları ve Katılan - Devletler Arasındaki İlişkilere Yol Gösterecek İlkeler Bildirisi ile bağdaşmayacak biçimde bir başka katılan - Devlete karşı saldırı savaşlarına veya tehdide veya kuvvet kullanmaya yönelmiş propagandadan kaçınma görevleri çerçevesinde, her birinin uygun gördüğü yollarla, halklar arasında güven ve saygı ortamını geliştirmek.

— Uzayıp gitmesi, Avrupa’da uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesini tehlikeye düşürebilecek nitelikte, aralarındaki herhangi bir anlaşmazlığın yalnız barışçı yollarla çözülmesi ve her şeyden önce Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 33. maddesinde yer alan barışçı yollarla bir çözüm aranması için her türlü çabayı göstermek.

Katılan - Devletler arasındaki anlaşmazlıkların barışçı yolla çözümünü destekleyebilecek herhangi bir davranıştan kaçınmak.

(ii) Katılan - Devletler,

Anlaşmazlıkların Barışçı Yolla Çözümü ilkesinde belirtildiği üzere, anlaşmazlıkları çözmek konusunda kararlılıklarını açıklayarak;

Anlaşmazlıkların barışçı yolla çözülmesinin tehditten veya kuvvet kullanmadan kaçınmanın tamamlayıcısı olduğu ve her ikisinin de, barış ve güvenliğin sürdürülmesi ve güçlendirilmesi için, tek olmamakla birlikte, temel etkenlerden birini oluşturduğu inancı ile;

Anlaşmazlıkların barışçı yolla çözülmesi için ellerindeki yöntemleri güçlendirmek ve iyileştirmek isteği ile;

1. Anlaşmazlıkların barışçı yolla çözülmesi için varolan yöntemlerin tamamlanmasına yönelmiş, herkesçe kabul edilebilir bir yöntemin incelenmesi ve hazırlanmasını sürdürmek ve bu amaçla Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansının İkinci döneminde İsviçre'nin sunmuş olduğu «Anlaşmazlıkların Barışçı Yolla Çözülmesi İçin Bir Avrupa Sistemi Konusunda Sözleşme Tasarısı» ile buna ilişkin ve böyle bir yöntemin hazırlanmasına yönelik başka öneriler üzerinde de çalışmaları sürdürmeye kararlı bulunmaktadırlar.

2. İsviçre'nin önerisi üzerine «Konferansın Sürdürülmesi» bölümünde yer alan konferans sürdürülmesi yöntemlerine uygun olarak ve bu çerçevede içinde, yukarıdaki birinci paragrafta anılan görevi yerine getirmek üzere, bütün katılan - Devletlerin uzmanlarından kurulu bir toplantı yapılmasına karar vermişlerdir.

3. Bu uzmanlar toplantısı, 1977 yılında «Konferansın Sürdürülmesi» bölümünde öngörülen, katılan - Devletlerin Dışişleri Bakanlarınca atanan Temsilciler toplantısından sonra yapılacaktır.

2.

GÜVEN GETİRİCİ ÖNLEMLER VE GÜVENLİK VE SİLAHSIZLANMANIN BAZI YÖNLERİ HAKKINDA BELGE

Katılan - Devletler,

Aralarında varolabilecek gerginlik nedenlerini gidermek ve böylece dünyada barış ve güvenliğin güçlenmesine katkıda bulunmak isteği ile;

Aralarında güveni güçlendirmek ve böylece Avrupa'da durulma (istikrar) ve güvenliği arttırmağa katkıda bulunmak kararlılığı ile;

Ayrıca, karşılıklı ilişkilerinde olduğu gibi genellikle uluslararası ilişkilerinde de herhangi bir Devletin ülke bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı veya başka herhangi bir yoldan Birleşmiş Milletler amaçları ve işbu Son Senette kabul edilen Katılan-Devletler Arasındaki İlişkilere Yol Gösterecek İlkeler Bildirisi ile bağdaşmayacak biçimde, tehdide veya kuvvet kullanmaya başvurmaktan kaçınma kararlılığı ile;

Silahlı çatışmadan ve özellikle, katılan - Devletlerin, zamanında ve doğru bilgi alamayacak durumda oldukları, kaygı doğurabilir silahlı hareketlerin yanlış anlaşılmasından veya yanlış hesaplanmasından ortaya çıkabilecek tehlikeleri azaltmaya katkıda bulunmak gereğinin bilinci içinde;

Gerginliğin azaltılmasına ve silahsızlanmanın gerçekleştirilmesine yönelmiş çabalara ilişkin düşünceleri göz önünde tutarak,

Askeri manevralara çağrı yoluyla, gözlemci değişiminin temasları ve karşılıklı oluşturmaya yardımcı olacağını kabul ederek,

Güven getirici önlemler çerçevesi içinde, büyük çapta askeri kuvvet kaydırmalarının önceden duyuru konusu yapılması sorununu inceledikten sonra,

Her Devletin ortak amaçlara daha büyük ölçüde katkıda bulunabileceği başka yolların da olduğunu kabul ederek;

Büyük çapta askeri manevraların önceden duyuru konusu yapılmasının, karşılıklı anlayışı oluşturmadaki ve güveni, durulmayı ve güvenliği güçlendirmedeki siyasal önemine inanarak;

Bu amaçlara varmak ve bu amaçların gerçekleşmesinin temel gerekleri olarak kabul edilmiş ölçütler ve yöntemler uyarınca, bu önlemi uygulamanın her biri için sorumluluk olduğunu kabul ederek;

Siyasal karardan doğan bu önlemin gönüllülük temeli üzerine dayanmış olduğu bilinci ile;

Aşağıdaki hususları kabul etmişlerdir:

I

BÜYÜK ÇAPTAKI MANEVRALARIN ÖNCE DEN DUYURU KONUSU YAPILMASI

Katılan - Devletler, bütün öteki katılan - Devletlere, aşağıdaki hükümler uyarınca, büyük çaptaki askeri manevraları diplomatik yolla duyururlar:

Kapsamı, kara kuvvetlerince tek başına ya da içinde olabilecek hava veya deniz kuvvetleri unsurları ile ortaklaşa yapıldığında 25.000 askeri aşan büyük çaptaki askeri manevralar (bu çerçeve içinde «asker» deyimini anfibik ve havadan indirme askerlerini de kapsar) duyuru konusu yapılacaktır. Anfibik veya havadan indirme askerlerinin tek başına manevra yaptıkları veya ortaklaşa manevraların bunları da kapsamsız durumunda, bu askerler de bu toplama katılacaktır. Öte yandan, kara kuvvetlerini kapsayan ve bunların yanı sıra büyükçe sayıda anfibik ve havadan indirme askerlerini ayrı ayrı veya birlikte kapsamına alan ortaklaşa manevralar, anılan toplama erişme bile duyuru konusu yapılabilecektir.

Avrupa'da, katılan - Devletlerden herhangi birinin ülkesinde olduğu gibi, bu ülkeye bitişik deniz ve hava alanlarında da yapılacak büyük çaptaki askeri manevralar duyuru konusu yapılacaktır.

Bir Devletin ülkesinin Avrupa'nın ötesine uzanması durumunda, Avrupalı bir katılan - Devletin karşısındaki veya onunla paylaştığı sınıra yalnız 250 kilometrelik bir alan içinde yapılan manevraların önceden duyuru konusu yapılması gereklidir. Ancak, katılan - Devletin bu alanı, katılan - Devletin Avrupa dışı - bir katılmayan - Devletle karşı karşıya veya ortak veya karşı sınırına komşu ise burada yapılacak manevraların duyuru konusu yapılması gerekli değildir.

Duyuru, manevranın başlamasından 21 gün veya daha önce ya da manevranın kısa sürede düzenlenmesi durumunda başlangıç tarihinden önce, olabilecek en kısa zamanda yapılacaktır. Duyuru, manevranın varsa adı, manevranın genel amacı ve manevraya giren Devletler, katılan kuvvetlerin sayısı ve cinsi veya cinsleri, söz konusu manevra bölgesi ve manevranın yaklaşık olarak zaman çizelgesi ile ilgili bilgileri kapsayacaktır. Katılan - Devletler, aynı zamanda, olanak varsa, özellikle katılan kuvvetlerin unsurlarına ve bu kuvvetlerin katılma süresine ilişkin hususları da kapsamak üzere, gerekli başka bilgileri de duyuracaklardır.

BAŞKA ASKERİ MANEVRALARIN ÖNCE DEN DUYURU KONUSU YAPILMASI

Katılan - Devletler, güvenin daha fazla güçlenmesine ve güvenliğin ve durulmanın artmasına katkıda bulunabileceklerini kabul ederler ve bu amaçla, daha küçük çaptaki manevraların, katılan - Devletlere, özellikle, bu manevralar yakınında bulunanlara duyuru konusu yapabilirler.

Aynı amaçla, katılan-Devletler, yaptıkları başka askeri manevraları da duyuru konusu yapabilirler.

GÖZLEMCİ DEĞİŞİMİ

Katılan - Devletler, öteki katılan - Devletlere, gönüllü ve iki taraflı olarak, bütün katılan - Devletlere karşılıklı olma ve iyi niyet duygusu ile, askeri manevralara gözlemci gönderme çağrısında bulunacaklardır.

Çağırın - Devlet, her bir durumda, gözlemcilerin sayısını, katılma yöntem ve koşullarını saptayacak ve yararlı göreceği başka bilgileri de verecektir. Çağırın - Devlet, gerekli hizmetleri sağlayacak ve konukseverliği gösterecektir.

Çağrı, durumun elverdiği ölçüde erken olmak üzere, önceden alışlagelen diplomatik yolla yapılacaktır.

BÜYÜK ÇAPTAKI ASKERİ KUVVET KAYDIRMALARININ ÖNCE DEN DUYURU KONUSU YAPILMASI

Helsinki Danışmanlarının son öğütleri uyarınca, katılan - Devletler, güveni güçlendirmeye yönelik bir önlem olarak, büyük çaptaki askeri kuvvet kaydırmalarının önceden duyuru konusu yapılması sorununu incelemişlerdir.

Bunun sonucu olarak, katılan - Devletler büyük çaptaki askeri kuvvet kaydırmalarını kendi isteklerine bağlı olarak ve güveni güçlendirmeye katkıda bulunmak amacı ile duyurabileceklerini kabul etmektedirler.

Aynı anlayış içinde, Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği konferansına katılan - Devletler, bu belgede yer alan önlemlerin uygulanmasında kazanılan tecrübeyi özellikle gözönünde tutarak, büyük çaptaki askeri kuvvet kaydırmalarının önceden duyurulması sorununu incelemeyi sürdürecektir.

GÜVEN GETİRİCİ BAŞKA ÖNLEMLER

Katılan - Devletler ortak amaçlarına erişebilmenin başka yolları da bulunduğunu kabul ederler.

Özellikle, karşılıklı olmayı, birbirini daha iyi anlamayı gereği gibi gözönünde tutarak, askeri heyet gezilerini de kapsamak üzere, askeri personelleri arasında karşılıklı çağrılarda bulunmayı destekleyeceklerdir.

* * *

Güveni güçlendirme yolundaki ortak amaçlarına daha büyük katkıda bulunmak üzere, katılan -Devletler, büyük çapta askeri manevraların önceden duyurulması konusundaki hükümlerin uygulanma alanında askeri hareketlerde bulunurken, bu amacı gerektiği gibi gözönünde tutacaklar ve buna saygı göstereceklerdir.

Katılan - Devletler, yukarıda yer alan hükümlerin uygulanmasından kazanılan tecrübenin ve yeni çabaların güveni güçlendirmeğe yönelik önlemlerin gelişmesine ve yaygınlaşmasına götürebileceğini kabul ederler.

II

SİLAHSIZLANMAYA İLİŞKİN SORUNLAR

Katılan - Devletler, Avrupa'da siyasal yumuşamayı tamamlamak ve güvenliklerini güçlendirmek amacını taşıyan ve askeri karşılaşmaların tehlikelerini azaltmaya ve silahsızlanmayı oluşturmaya yönelik çabaların herkesin yararına olduğunu kabul ederler. Kesin ve etkili uluslararası denetim altında, genel ve tam silahsızlanmaya varmada kapsamı ve niteliği bakımından aşamalar oluşturan ve dünyada barış ve güvenliğin güçlenmesi sonucunu vermesi gereken etkin önlemleri bu alanlarda alma gereğini kabul ederler.

III

GENEL DÜŞÜNCELER

Yumuşamayı ve silahsızlanmayı oluşturmaya yönelik ortak çabalar yolu ile, Avrupa'da güvenliğin güçlenmesine ilişkin çeşitli konularda açıklanan görüşleri inceleyen katılan-Devletler, bu çabalarda bulunurken, bu çerçevede içinde, aşağıdaki temel düşüncelerden esinleneceklerdir:

- Güvenliğin siyasal ve askeri yönlerinin birbirini tamamlayıcı niteliği;
- Her katılan - Devletin güvenliği ile bir bütün olarak Avrupa'nın güvenliği arasında karşılıklı bağlılık ve dünya güvenliğinin daha geniş çerçevesi içinde, Avrupa'da güvenlik ile Akdeniz Bölgesinde güvenlik arasında bağlılık;
- Egemen eşitliklerinin ayrılmaz parçası olarak, Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansına katılan bütün Devletlerin güvenlik çıkarlarına saygı;
- Görüşmelere katılanların gerekli gelişmelere, ilerlemelere ve sonuçlara ilişkin bilgiyi, uygun bir yolla, Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansına katılan öteki Devletlere

sağlamaları ve buna karşılık, bu Devletlerin görüşlerinin gözönünde tutulmasının haklı çıkarları olduğu noktalarının önemi.

EKONOMİ, BİLİM, TEKNOLOJİ ve ÇEVRE ALANLARINDA İŞBİRLİĞİ

Katılan - Devletler,

Ticaret, sanayi, bilim ve teknoloji, çevre alanlarında ve ekonomik uğraşların başka kesimlerin de işbirliğini geliştirme yolundaki çabalarının, Avrupa'da ve bir bütün olarak dünyada barış ve güvenliğin güçlendirilmesine yardımcı olacağı kanısı ile,

Bu alanlardaki işbirliğinin ekonomik ve sosyal ilerlemeyi oluşturacağını ve yaşam koşullarını iyileştireceğini kabul ederek,

Ekonomik ve sosyal sistemlerin çeşitliliğinin bilinci içinde,

Aralarında böyle bir işbirliğini, sistemlerine bakmaksızın, yoğunlaştırma iradelerini yeniden açıklayarak,

Böyle bir işbirliğinin, ekonomik gelişmenin değişik düzeyleri gözönünde tutularak, eşitlik ve tarafların karşılıklı tatmini ve karşılaştırılması olanağı bulunan yararların ve yükümlülüklerin bir bütün olarak, adaletli biçimde paylaşılmasına olanak verecek, karşılıklı olma temeli

üzerinde, ikili ve çok taraflı anlaşmalara da saygıyla, geliştirilebileceğini kabul ederek,

Ekonomik açıdan gelişmekte oldukları sürece, katılan ülkeler arasında bulunanları da

kapsamak üzere, bütün dünyadaki gelişen ülkelerin çıkarlarını gözönünde tutarak, Birleşmiş

Milletlerin ilgili kurullarında gelişme konusundaki belgelerde yer alan amaç ve ereklere

varmak için, en az gelişmiş ülkeleri özellikle dikkate alarak ve her katılan - Devletin bu

belgelere ilişkin tutumlarını sürdürdükleri anlayışı içinde, işbirliği yapacaklarını yeniden

açıklayarak,

Dünya çapında büyümekte olan karşılıklı ekonomik bağımlılığın, besin, enerji, ana ham maddeler, parasal ve mali sorunlar gibi dünyadaki başlıca ekonomik sorunların çözümüne

yönelik ortaklaşa ve etkili çabaların arttırılmasını gerektirdiğini ve bunun sonucu olarak,

dengeli ve adaletli uluslararası ekonomik ilişkileri geliştirme ve böylece bütün ülkelerin

sürekli ve çeşitlendirilmiş ekonomik kalkınmalarına katkıda bulunma gereğine inanarak,

İlgili uluslararası örgütlerce şimdiden girişilmiş çalışmalarını gözönünde tutarak ve Konferansın

son belgelerinde yer alan hükümleri uygulamaya koymak için, bu örgütlerin, özellikle

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonunun olanaklarından yararlanmak isteği ile,

Aşağıdaki metinlerde yer alan genel yönlendirmelerin ve somut öğütlerin, karşılıklı ekonomik

ilişkilerinin daha da gelişmesini oluşturma amacını güttüğünü düşünerek ve bu alandaki

işbirliğinin, ilgili belgede yer aldığı üzere, katılan - Devletler arasında ilişkilere yol gösteren

ilkelere tam saygı ile yapılması kanısı ile,

Aşağıdaki hususları kabul etmişlerdir.

1. TİCARİ MÜBADELELER

GENEL HÜKÜMLER

Katılan - Devletler,

Uluslararası ticaretin büyüyen rolünün ekonomik gelişme ve sosyal ilerlemede en önemli

etkenlerden biri olduğu bilinci ile,

Ticaretin, aralarında işbirliğinin başlıca kesimlerinden birini temsil ettiğini kabul ederek ve

yukarıdaki başlangıçta yer alan hükümlerin, özellikle, bu kesime uygulanacağını göz önünde

tutarak,

Katılan - Devletler arasındaki ticaret oylumunun (hacminin) ve yapısının bugünkü ekonomik,

bilimsel ve teknolojik gelişme düzeylerinin yarattığı olanaklara her durumda uymadığı

düşüncesi ile,

aralarındaki ekonomik işbirliği biçimleri temeline dayanarak, mal ve hizmetlerde karşılıklı

ticaretlerinin genişlemesini oluşturmakta ve böyle bir gelişmeye uygun koşulları yaratmakta

kararlı bulunmaktadırlar;
en çok kayırılan ülke kuralının uygulanmasının ticaretin gelişmesinde doğurabileceği yararlı sonuçları kabul ederler;
çeşitli ekonomik ve ticaret olanaklarından yararlanmaya çaba gösterme düşüncesi ile, ticaretin olabildiğince geniş çok taraflı bir temel üzerinde genişletilmesini teşvik edeceklerdir;
ticaretin uzun sürede gelişmesi için hükümetler arası ikili ve çok taraflı ve başka anlaşmaların önemini kabul ederler;
uluslararası ticaretin gelişmesi için parasal ve mali sorunların önemini ve ticaretin sürekli gelişmesine katkıda bulunmak üzere bu sorunlara özenle eğilmeye çaba göstereceklerini belirtirler;
ticaretin gelişmesine her türlü engelin azaltılmasına ve giderek ortadan kaldırılmasına çaba göstereceklerdir;
ticarete sert dalgalanmalardan olanak ölçüsünde kaçınarak ticaretin kesintisiz büyümesini sağlayacaklardır;
çeşitli ürünlerdeki ticaretleri ve bu ürünler için ulusal pazarlarda ve özellikle bu ürünler benzeri veya doğrudan bunlara rekabet edebilecek ürünlerin ulusal üreticilerinin çıkarına ciddi bir zarar - duruma göre, pazar karışıklığı - vermeyecek veya buna yol açmayacak biçimde yürütülmesi gerektiğini düşünürler; pazar karışıklığı kavramından, bu yola uluslararası anlaşmalarda yer alan ilgili hükümlerle bağdaşmayacak bir biçimde başvurulmaması gerektiği anlaşılmaktadır; koruma önlemlerine başvurulursa, bu alanda taraf buldukları uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülüklerine uygun olarak böyle davranacaklar ve doğrudan doğruya ilgili olan tarafların çıkarlarını gözönünde bulunduracaklardır;
ticaretin geliştirilmesi ve yapısının çeşitlendirilmesi için önlemler almağa özen göstereceklerdir;
ticaretin geliştirilmesinin ve çeşitlendirilmesinin, malların seçim olanaklarını genişletmeye yardımcı olacağını kaydederler;
ticaretin gelişmesinde firmaların, örgütlerin ve şirketlerin katılması için gerekli koşullar yaratılmasını uygun görürler.

İŞ TEMASLARI VE KOLAYLIKLAR

Katılan - Devletler,

İş temaslarının iyileştirilmesinin ve bunun yanı sıra iş ilişkilerinde güvenin güçlendirilmesinin, ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine yapacağı katkının bilinci ile, ticari olanaklarını inceleme, sözleşmeler yapma, bunların uygulanması ve satış sonrası hizmetlerin sağlanması amacıyla, resmi kuruluşlar, çeşitli örgütler, şirketler, firmalar ve dış ticaretle uğraşan bankalar temsilcileri arasında, özellikle - yararlı olacaksa - mal ve hizmet satıcıları ve tüketicileri arasında, temasların genişletilmesini sağlamak için gerekli koşulları geliştirmek üzere önlemler alacaklardır;
dış ticaretle uğraşan örgütleri, şirketleri, firmaları, iş görüşmelerini çabuklaştıracak önlemler alma yolunda destekleyeceklerdir;
ayrıca, yabancı örgütler, şirketler, firmalar ve dış ticaretle uğraşan bankalar temsilcilerinin çalışma koşullarını düzeltmeye yönelik, özellikle aşağıdaki önlemleri alacaklardır:
— yukarıda anılan kuruluşlarca, sürekli temsilciliklerin kurulmasına ve işlemesine ilişkin yasa ve yöntemler konusunda bilgiyi de kapsamak üzere, gerekli bilginin sağlanması;
— bu amaçla sürekli temsilcilik ve bürolar kurulması yolundaki isteklerin, gerekirse iki veya daha çok sayıda firmanın ortak büro açmalarını da kapsamak üzere, olanak ölçüsünde olumlu biçimde incelenmesi;
— yukarıda anılan kuruluşların bütün temsilciliklerinin alışılmış biçimde gereksindikleri otelede yer bulmanın, haberleşme yollarının ve başka kolaylıkların, elden geldiği ölçüde olumlu ve eşit koşullarda sağlanmasının olduğu kadar, sürekli temsilcilik amaçlarına uygun

düşen iş ve oturma yerleri sağlanmasının da desteklenmesi;
katılan - Devletler arasında, ticarete, küçük ve orta çaplı firmaların daha büyük ölçüde katılmalarını destekleyecek nitelikte önlemlerin önemini kabul ederler.

EKONOMİK VE TİCARİ ENFORMASYON

Katılan - Devletler,

Uluslararası ticaretin gelişmesinde ekonomik ve ticari enformasyonun artan rolünün bilinci ile,

Ekonomik enformasyonun uygun pazar incelemesi ve orta ve uzun süreli tahminlerin hazırlanmasına elvermesi ve böylece mübadelelerin kesintisiz akışının sağlanmasına ve ticaret olanaklarının daha iyi kullanılmasına yardımcı olması gerektiği düşüncesiyle,

Ekonomik ve bu konudaki yönetsel bilginin niteliğini iyileştirmeye, niceliğini ve akışını arttırmağa hazır olduklarını belirterek,

Uluslararası düzeyde istatistik bilgilerinin değerinin, büyük ölçüde, karşılaştırabilme olanağına bağlı bulunduğu düşüncesiyle,

ekonomik ve ticari bilginin - özellikle aşağıdaki bilgilerin - düzgün aralıklarla ve elden geldiği kadar çabuk yayımını ve dağıtımını geliştireceklerdir:

— üretime, ulusal gelire, bütçeye, tüketime ve verimliliğe ilişkin istatistikler;

— her ürünün değer ve oylumu ile gönderme ve varış ülkesine ilişkin dökümünü kapsamak üzere, karşılaştırılabilir sınıflama temeline dayalı, dış ticaret istatistikleri;

— dış ticarete ilişkin yasalar ve tüzükler;

— ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmak üzere, ekonominin evrimine ilişkin tahminler yapmaya elverişli, örneğin, ulusal ekonomik plan ve programların genel yönelişi konusunda bilgiler;

— iş adamlarına ticari temaslarında yardımcı olacak başka bilgiler, örneğin belirli sürelerde yayınlanan kılavuzlar, çizelgeler ve, gerekirse, dış ticaretle uğraşan firma ve kuruluşların örgütleniş şemaları;

yukarıdakilere ek olarak, uygun düşen durumlarda, ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliği karma komisyonları, ulusal ve karma ticaret odaları ve başka elverişli kuruluşlar yolu ile ekonomik ve ticari bilgi erişiminin gelişmesini destekleyeceklerdir;

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu çerçevesinde, dış ticarete ve bu alandaki değişikliklere ilişkin yasaların ve tüzüklerin duyurulması konusunda çok taraflı bir sistemin yaratılması olanaklarının incelenmesini destekleyeceklerdir;

özellikle Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonunda, istatistik bilgilerini uyumlaştırma konusunda uluslararası çalışmaları destekleyeceklerdir.

PAZARLAMA

Katılan-Devletler,

Uluslararası ticaretin gelişmesini sağlamak üzere üretimi dış pazarların gereksinmelerine uydurmanın önemini kabul ederek,

İhracatçıların, umulan tüketicilerin gereksinmelerinden olabildiğince tam bilgili olmaları ve bunları gözönünde tutmaları gereğinin bilinci içinde,

dış ticaretle uğraşan örgütlerin, şirketlerin ve firmaların, etkili bir pazarlama için gerekli bilgi ve teknikleri geliştirmelerini destekleyeceklerdir;

özellikle pazar araştırması ve tanıtma önlemleri ve yararlı görülürse, donatım kolaylıklarının kurulması, yedek parçaların sağlanması, satış sonrası hizmetlerin işlenmesi ve yerel teknik personelin eğitimi yolu ile ticaretin geliştirilmesi ve tüketicinin ithal malları gereksinmelerini karşılamak için gerekli önlemlerin uygulanması koşullarının iyileştirmesini destekleyeceklerdir;

pazarlamayı da kapsamak üzere, ticaretin geliştirilmesi alanında, uluslararası işbirliğini ve

uluslararası kuruluşlarda, özellikle, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonunda bu konularda girişilmiş çalışmayı destekleyeceklerdir.

2. SANAYİ İŞBİRLİĞİ VE ORTAK ÇIKARLI PROJELER

SANAYİDE İŞBİRLİĞİ

Katılan - Devletler,

Ekonomik düşüncelerin beslediği sanayide işbirliğinin:

— sürekli bağlar yaratarak, böylece uzun süreli tüm kapsamlı ekonomik işbirliğine güç katabileceğini,

— ekonomik büyümeğe olduğu kadar uluslararası ticaretin genişlemesine, çeşitlendirilmesine, çağdaş teknolojinin daha geniş kullanılmasına da katkıda bulunabileceğini,

— bütün üretim etkenlerinin daha iyi kullanılması yolu ile ekonomik tamamlayıcıların karşılıklı olarak yararlı kullanımlara götürebileceğini ve

— böyle bir işbirliğine katılan herkesin sanayi alanında gelişmesinin hızlandırılabilceğini düşünerek,

ülkelerin yetkili örgütleri, şirketleri ve firmaları arasında sanayide işbirliğinin geliştirilmesini desteklemeyi önerirler;

sanayide işbirliğinin, ilgili taraflar arasında, hükümetler arası ve öteki ikili ve çok taraflı anlaşmalar yolu ile kolaylaştırılabilceğini düşünürler;

sanayide işbirliğini oluştururken ülkelerinin ekonomik yapılarını ve gelişme düzeylerini gözönünde tutmak gereğini kaydederler;

sanayide işbirliğinin ekonomik düşünceler temeli üzerine, yetkili örgütler, şirketler ve firmalar arasında yapılacak sözleşmeler yolu ile uygulandığını kaydederler;

sanayide işbirliği için elverişli koşulların yaratılmasına elverişli önlemleri geliştirme niyetlerini açıklarlar;

sanayide işbirliğinin alışlagelmiş ticaret çerçevesinin ötesinde bir dizi ekonomik ilişki biçimleri kapsadığını ve sanayide işbirliği sözleşmeleri yaparken tarafların karşılıklı çıkarlarını ve yeteneklerini gözönünde tutarak, işbirliğinin elverişli biçimlerini ve koşullarını ortaklaşa saptayacaklarını kabul ederler;

ayrıca, karşılıklı çıkarlarına uygun düşerse, aşağıdakiler gibi somut biçimlerin sanayide işbirliğinin gelişmesine yararlı olabileceğini kabul ederler ortaklaşa üretim ve satış, üretim ve satışta özelleşme, sanayi girişimlerinin gerçekleştirilmesi, uyarlanması ve çağdaşlaştırılması, vereceği ürünlerin bir bölümünü elde etmek amacı ile, tam sanayi kuruluşlarının yaratılmasında işbirliği, karma şirketler «işbirlik (know how)», teknik bilgi, patent ve lisans alış-verişi ve belirli işbirliği projeleri çerçevesinde ortaklaşa sanayi araştırması; belirli gereksinimleri karşılamak üzere sanayide yeni işbirliği biçimlerinin uygulanabileceğini kabul ederler;

sanayide işbirliğinin gelişmesini sağlamaya elverişli ekonomik, ticari, teknik ve yönetsel bilgilerin önemini kaydederler,

Aşağıdaki hususların istenmeğe değer olduğunu düşünürler:

— sanayide işbirliğine ilişkin bilgilerin, özellikle - yabancı dövizlere, ulusal ekonomi planlarının ve programlarının yönlendirilmesine olduğu kadar, öncelikleri ve pazarın ekonomik koşullarına ilişkin olanlarını da kapsamak üzere - yasalara ve tüzüklere ilişkin bilgilerin nitelik ve nicelik bakımından iyileştirilmesi, ve

— bu konuda yayınlanan belgelerin, elden geldiğince çabuk dağıtılması;

potansiyel ortaklar arasında, uygun düşen durumlarda, ekonomik, endüstriyel, bilimsel ve teknik işbirliği karma komisyonları, ulusal ve karma ticaret odaları ve uygun düşen öteki kuruluşlar aracılığıyla temaslar kurarak, sanayide işbirliğine ilişkin deney verilen konusunda bilgi alış-verişinin ve ulaştırılmasının her türlü biçimlerini destekleyeceklerdir;

sanayide işbirliğini genişletmek amacı ile, işbirliği olanaklarını araştırılması ve işbirliği

projelerinin uygulanmasını desteklemenin istenmeğe değer olacağını düşünürler ve bunun için, bunlara ilaveten, yetkili örgütler, şirketler ve firmalar ve bunların karşılıklı yetişmiş personeli arasında iş temaslarının her türlü biçimlerini kolaylaştırarak ve arttırarak önlemler alacaklardır;

sanayide işbirliğinin özel koşullarını gözönünde tutarak, ekonomik ve ticari alanlarda, iş temasları konusunda, Konferansta kabul edilen hükümlerin, bu işbirliğine girişmiş yabancı örgütlere, şirketler ve firmalara da uygulanabileceğini kaydederler ve özellikle, işbirliği projelerinin uygulanmasında görevli personele uygun çalışma koşullarının sağlanmasına çaba göstereceklerdir;

potansiyel ortakların ön incelemeler yapmalarını ve olabildiğince en kısa zamanda, kararlara varmalarını sağlamak üzere, sanayide işbirliği projeleri ile ilgili önerilerin yeteri kadar belirli olmasını ve gerekli ekonomik ve teknik verilere ve özellikle, proje maliyetinin ilk tahminlerini, tasarlanan işbirliği biçimine ilişkin bilgiyi ve pazar olanaklarını kapsamının istenmeğe değer olacağını düşünürler;

işbirliği sözleşmelerinin yapılması için, görüşmelerin yürütülmesini çabuklaştırmak üzere, sanayide işbirliği ile ilgili tarafların önlemler almalarını destekleyeceklerdir;

sanayide işbirliğinin genel koşulları ile bu alanda sözleşmeler hazırlanması konusunda yönelimlerden ilgililere bilgi vermeyi geliştirme yollarının incelenmesinin - örneğin Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu çerçevesinde - sürdürülmesini de öğütlerler;

sanayide işbirliği projelerinin uygulanmasına ilişkin koşulların, özellikle aşağıdaki hususlarla ilgili olarak daha da iyileştirilmesinin istenmeğe değer olacağını düşünürler;

— işbirliği projelerine katılan ortakların çıkarlarının, her türlü malvarlıklarının hukukça korunmasını da kapsamak üzere, korunması;

— ekonomik politikalarda ve özellikle ulusal ekonomik planlarla programlar çerçevesinde sanayide işbirliği gereksinimlerinin ve olanaklarının, ekonomik sistemleri ile bağdaşacak yollarda, gözönünde tutulması;

sanayide işbirliği sözleşmeleri yapıldığı sırada, ortakların, gereken karşılıklı yardımın yapılmasına ilişkin hükümlere ve bu sözleşmelerin uygulanması sırasında gerekli bilginin verilmesine, özellikle böyle bir işbirliğinden ortaya çıkacak ürünlerin istenen teknik düzeye ve niteliğe erişmesini sağlamak amacıyla, bütün dikkatlerini göstermelerinin istenmeğe değer olacağını düşünürler;

sanayi ve işbirliği projelerine küçük ve orta çaptaki firmaların artan ölçüde katılmalarının yararını kabul ederler.

ORTAK ÇIKARLI PROJELER

Katılan - Devletler,

Ekonomik potansiyellerinin ve doğal kaynaklarının, ortak çabalar yolu ile, bölge ve alt-bölge düzeyini de kapsamak üzere, ortak çıkarlı büyük çaptaki projelerin uygulanmasında uzun süreli işbirliğine elverdiği ve bu projelerin söz konusu işbirliğine katılan ülkelerin ekonomik gelişmelerini hızlandırmasına katkıda bulunabileceği düşüncesi ile,

Bütün ülkelerin yetkili örgütlerine, şirketlerine ve firmalarına bu gibi projelere katılmaya ilgilerini açıklama ve anlaşma olursa, bu işbirliğinde yer almaları olanaklarının sağlanmasının istenmeğe değer olacağı düşüncesi ile,

Sanayide işbirliğine ilişkin olarak, Konferansta kabul edilen hükümlerin ortak çıkarlı projelere de uygulanabilir olduğunu kaydederek,

enerji kaynakları ve ham maddelerin işletilmesi ile ulaştırma ve haberleşme alanlarında ortak çıkarlı projelerin yürütülmesi olanaklarının, uygun düşen durumlarda, yetkili ve ilgili örgütlere, şirketlere ve firmalara ulaştırılmasının desteklenmesini gerekli görürler;

örgütlerin, şirketlerin ve firmaların ortak çıkarlı projelere katılma olanaklarını araştırarak, potansiyel ortaklarıyla, bu projelere ilişkin gerekli ekonomik, hukuksal mali ve teknik

bilgilerin uygun düşen yollarla verişiminde bulunmalarının istenmeğe değer olduğunu kabul ederler;

enerji kaynakları alanlarının, özellikle petrol, doğalgaz ve kömür ve madensel ham maddelerin - özellikle demir cevheri ve boksitin - çıkartılması ve işletilmesinin, uzun süreli ekonomik işbirliğinin güçlendirilmesi ve bundan doğacak ticaretin gelişmesi için uygun alanlar olduğunu düşünürler;

uzun süreli ekonomik işbirliği amacı ile ortak çıkarlı projelere ilişkin olanakların aşağıdaki alanlarda da var olduğunu düşünürler:

— elektrik enerjisi santrallerinin kapasitelerini olabildiğince rasyonel kullanmak amacıyla, Avrupa'da elektrik enerjisi alış-verişi;

— yeni enerji kaynaklarına ilişkin, özellikle nükleer enerji alanında araştırmalarda işbirliği;

— yol şebekesinin geliştirilmesi ve Avrupa'da uyumlu bir gemicilik şebekesi kurulmasına yönelik işbirliği;

— çok yönlü kullanışa elverişli taşıma araçları ve konteynerlerin kullanılmasına ilişkin donatım gereçleri konusunda araştırmada ve bunların iyileştirilmesinde işbirliği;

ortak çıkarlı projelerle ilgilenen Devletlerin, bu projelerin hangi koşullar altında gerçekleşebileceklerini incelemelerini ve isterlerse, bunların etkin biçimde uygulanması için gerekli koşulları yaratmalarını öğütlerler.

3. TİCARET VE SANAYİ'DE İŞBİRLİĞİNE İLİŞKİN HÜKÜMLER STANDARTLARIN UYUMLU KILINMASI

Katılan - Devletler,

Standartların ve teknik yönetmeliklerin uluslararası düzeyde uyumlu kılınmasının ve belgeleme alanında uluslararası işbirliğinin geliştirilmesinin, uluslararası ticaret ve sanayi alanlarında işbirliğindeki teknik engellerin giderilmesinde, böylece, ticaret ve sanayide işbirliğinin gelişmesinde ve verimliliğin artmasını kolaylaştırmada önemli bir yol olduğunu kabul ederek,

standartların ve teknik yönetmeliklerin uluslararası düzeyde uyumlu kılınmasını, elden gelen en büyük ölçüde, gerçekleştirmek konusundaki ilgilerini yeniden açıklarlar;

standartlara ve teknik yönetmeliklere uygunluğu kabul belgelerine ilişkin uluslararası sözleşmeleri ve ilgili öteki düzenlemeleri oluşturmaya hazır olduklarını belirtirler;

standartlaştırma konusunda uluslararası işbirliğini, bu alandaki hükümetler arası ve ilgili öteki örgütlerin girişimlerini özellikle destekleyerek, arttırmayı istenmeğe değer görürler.

HAKEMLİK

Katılan - Devletler,

Mallara ve hizmetlere ve sanayide işbirliği sözleşmelerine ilişkin ticaret işlemlerinden doğabilecek anlaşmazlıkların çabuk ve adalete uygun olarak çözülmesinin, ticaret ve işbirliğinin genişlemesine ve kolaylaşmasına yardımcı olabileceğini düşünerek,

Hakemliğin, böyle anlaşmazlıkları çözmek için, elverişli bir yol olduğunu düşünerek,

ülkelerindeki örgütlere, şirketlere ve firmalara uygun düşen durumlarda, ticaret ve sanayi alanlarında işbirliği sözleşmelerine ya da özel sözleşmelere hakemlik maddeleri koydurtmayı öğütlerler;

hakemlik hükümlerinin, hakemliği, karşılıklı olarak kabul edilebilir bir dizi kural çerçevesinde öngörmesini ve bu alanda varolan hükümetler arası ve diğer anlaşmaları gözönünde tutarak, hakemliğe üçüncü bir ülkede olanak vermesi gereğini öğütlerler.

BELİRLİ KONULARDA İKİLİ DÜZENLEMELER

Katılan - Devletler,

Ticareti kolaylaştırmak ve sanayide işbirliğinin yeni biçimlerinin uygulanmasını oluşturmak

gereğinin bilinci ile,
özellikle çifte vergilemeyi önlemek ve karların aktarılmasını, yatırımların değerinin geriye dönmesini kolaylaştırmak amacıyla, ticaret alış-verişleri ve sanayide işbirliği alanlarında ortak çıkar konusu çeşitli sorunlara ilişkin olarak belirli alanlarda ikili anlaşmalar yapılmasını olumlu sayarlar.

4. BİLİM VE TEKNOLOJİ

Katılan - Devletler,

Bilimsel ve teknolojik işbirliğinin, aralarında güvenlik ve işbirliğinin güçlenmesine - ortak çıkar konusu sorunları etkili biçimde çözmeye ve insan yaşamı koşullarının iyileşmesine yardımcı olmakla - önemli bir katkıda bulunduğu inancı ile,

Böyle bir işbirliğini geliştirirken bilimsel ve teknolojik gerçekleştirmelerin incelenmesini ve aktarılmasını olduğu kadar, karşılıklı olma temeli üzerine ve ilgili taraflarca anlaşmaya varılmış alanlarda böyle gerçekleştirmelerin açık tutulmasını kolaylaştırmak yolu ile bilgi ve tecrübe alış-verişini oluşturmanın önemli olduğunu düşünerek,

Karşılıklı yarar sağlayan işbirliği için olanakları saptama ve bunun ayrıntılarını geliştirme işinin, potansiyel ortaklara, başka bir deyimle, katılan - Devletlerin yetkili örgütlerine, kurumlarına, şirketlerine, bilginlerine ve teknoloji uzmanlarına düştüğü düşüncesiyle,

Böyle bir işbirliğinin hükümetler düzeyinde ve hükümetler dışı düzeyde, örneğin hükümetler arası ve başka anlaşmalar, uluslararası programlar, işbirliği projeleri ve ticaret yoluyla ve - doğrudan doğruya temaslarla kişisel temasları da kapsamak üzere - başka temas yollarını da kullanarak geliştirilebileceğini ve uygulanabileceğini açıklayarak,

Aralarında bilimsel ve teknolojik işbirliğini daha da geliştirmek için önlemler alma gereğinin bilinci ile,

İŞBİRLİĞİNİ GELİŞTİRME OLANAKLARI

Bilimsel ve teknolojik işbirliğinin daha da iyileşmesi için olanakların varlığını kabul ederler ve bu amaçla, böyle bir işbirliğine engelleri, özellikle aşağıdaki yollarla kaldırma niyetlerini belirtirler:

— bilimsel ve teknolojik araştırma ve işbirliği konuları ile ilgili taraflar arasında, bilimsel ve teknolojik bilginin - böyle bir işbirliğine ilişkin bilgiyi de kapsamak üzere - verişimindeki ve dağıtımındaki olanaklarının iyileştirilmesi;

— bilim adamı ve uzman değişimleri, konferanslar ve işbirliği çerçevesinde bilim adamlarının ve uzmanların uluslararası ziyaretlerinin - programlarını da kapsamak üzere - örgütlenmesinin etkili biçimde uygulanması ve iyileştirilmesi;

-- bilim ve teknoloji alanında uygulamalı araştırma ve bu alanda elde edilen sonuçların transferinde ticaret yollarının ve girişimlerinin, düşün ve sanayi mülkiyeti haklarına ilişkin belgeleri de sağlayarak, daha geniş kullanılması;

İŞBİRLİĞİ ALANLARI

Karşılıklı çıkar sağlayan yararlı proje ve düzenlemelerin bulunması ve geliştirilmesi işinin, katılan - Devletlerde potansiyel ortaklara düştüğünü kaydederek, aşağıda örnek olarak belirtilmiş alanlarda işbirliğini geliştirme olanaklarının varolduğunu düşünürler:

Tarım

Topraktan ürün alma ve hayvan yetiştiriciliğinin verimliliğini arttırmak amacıyla, yeni yöntemler ve teknolojilerde araştırma yapılması; tarıma kimyanın uygulanması; tarım araçlarının çizimi, yapımı ve kullanımı, sulama teknolojisi ve tarımsal toprakları iyileştirmede başka çalışmalar;

Enerji

Varolan akaryakıt ve hidroenerji kaynaklarının kullanılmasına, iyileştirilmesine yönelik

enerjinin üretimi, taşınması ve dağıtılması konusunda yeni teknolojiler ile, nükleer, jeotermik ve güneş enerjilerini de kapsamak üzere, yeni enerji kaynakları alanında araştırma;

Yeni teknolojiler ve kaynakların rasyonel kullanılması

Özellikle enerji tüketimini azaltmak ve döküntüleri küçültmek ve ortadan kaldırmak amacı ile yeni teknolojiler ve gereçler üzerinde araştırma;

Taşıma teknolojisi

Taşıma teknolojisi, taşıma araçları alanında araştırma, konteynerle taşıma ve taşıma güvenliğini kapsamak üzere, uluslararası, ulusal ve kentsel şebekelerinin geliştirilmesine ve işletilmesine uygulanan teknoloji;

Fizik

Yüksek enerji fiziği ve plazma fiziği alanlarındaki sorunları inceleme, kurumsal ve deneysel nükleer fizik alanında araştırma;

Kimya

Elektro-kimya ve polüimerler, doğal maddeler, maden ve bileşimler kimyası, ilerlemiş kimya teknolojisinin, özellikle maddesel değişim işleminin daha geliştirilmesi; kimya alanında varılan son sonuçların sanayi alanına, yapı kesimine ve ekonominin başka kesimlerine uygulanması;

Meteoroloji ve hidroloji

Verilerin denemesi, değerlendirilmesi ve aktarılması ile hava ve hidroloji tahminlerinde kullanılması yöntemlerini de kapsamak üzere, meteorolojik ve hidrolojik araştırma;

Oseonografi

Hava, deniz karşılıklı etkilerinin incelenmesini de kapsamak üzere oseonografik araştırma;

Deprem bilimi araştırması

Depremlerin ve bunlara ilişkin jeolojik değişmelerinin tahmin ve incelenmesi, depreme, dayanıklı yapılar teknolojisinin geliştirilmesi ve bu alanda araştırma;

Glasyoloji, permafrost ve soğuk iklim koşullarında yaşama sorunlarının araştırılması

Glasyoloji ve permafrost üzerinde araştırma; taşıma ve yapı teknolojisi; aşırı iklim koşullarına ve yerli halkların yaşama koşullarındaki değişikliklere insanın kendisini uydurması;

Bilgisayar, haberleşme ve enformasyon teknolojileri

Bilgisayarlarla, telekomünikasyon ve enformasyon sistemlerinin geliştirilmesi; iş yönetimi sistemlerinde, üretim yöntemlerinde, otomasyonlarda, ekonomik sorunların incelenmesinde, bilimsel araştırmada ve enformasyonun derlenmesinde, işlenmesinde ve dağıtımında kullanımlarını da kapsamak üzere, bilgisayar ve telekomünikasyonlarla ilgili teknoloji;

Uzay araştırması

Uzay araştırması ve özellikle yapay uydular ve deney roketleri yardımı ile, dünyanın doğal kaynaklarının ve doğa çevresinin uzaktan gözetleme yolu ile incelenmesi;

Tıp ve halk sağlığı

Kardiyo-vasküler, tümör ve virüs hastalıkları, molekül biyolojisi, nörofizyoloji üzerinde araştırma; yeni ilaçların geliştirilmesi ve denemesi, pediatri, gerontoloji ve sağlık hizmetlerinin örgütlenmesi ve teknikleri ile günümüz sorunlarının incelenmesi;

Çevre araştırması

İnsan çevresine ilişkin belirli bilimsel ve teknolojik sorunlarının araştırılması.

İŞBİRLİĞİ BİÇİMLERİ VE YÖNTEMLERİ

Bilimsel ve teknolojik işbirliğinde, özellikle, aşağıdaki biçimlerin ve yöntemlerin kullanılması gerektiği yolundaki görüşlerini belirtirler:

— kitapların, dergilerin ve bilimsel ve teknolojik yayınların ve belgelerin ilgili örgütler, bilim ve teknoloji kurumları, şirketler ve bilim adamları ve teknoloji uzmanları arasında dağıtımını ve değişimi ile, yayınların özetlenmesi ve düzenlenmesi konusunda uluslararası programlara katılma;

— laboratuvarın kullanılması, bilimsel kitaplıklar ve başka belge merkezlerinin kullanılmasını da kapsamak üzere, danışmalar, konferanslar ve araştırmalar yapılması gibi amaçlarla, karşılıklı anlaşma ve öteki düzenlemeler temeli üzerine, bilim adamları ve teknoloji uzmanları arasında doğrudan temaslar ve haberleşmeler ile değişim ve ziyaretler;

— yabancı bilim adamları ve teknoloji uzmanlarının da katılmaları ile, bilimsel ve teknolojik nitelikte, uluslararası ve ulusal konferanslar, sempozyumlar, seminerler, kurslar ve başka toplantılar düzenleme;

— olanaklı ve uygun düşen durumlarda, bilimsel ve teknolojik araştırma enstitüleri ve örgütleri arasında deney ve araştırma sonuçları alış-verişini ve araştırma programları arasında bağ kurulmasını kapsamak üzere, bütün ilgili taraflar arasında danışma ve anlaşma temeli üzerinde, karşılıklı çıkar sağlayan projelerin ve programların ortaklaşa hazırlanması ve uygulanması;

— uygun düşen durumlarda, ortak araştırma ve geliştirme program ve projelerinin yürütülmesi konusunda, anlaştıkları alanlarda, firmalar ve şirketler arasında, karşılıklı yarar sağlayan işbirliği anlaşmaları yapılmasını da kapsamak üzere, teknolojik ve bilimsel gelişmeleri saptama ve seçme için ticaret yollarının ve yöntemlerinin kullanılması; bilim politikası konusunda, özellikle araştırmanın yönlendirilmesi ve yönetilmesine ilişkin genel sorunlarla ve işbirliği temeline dayanan bilimsel ve deneysel araçların daha iyi kullanılması konularında, belirli sürelerle görüş ve bilgi alış-verişi yapılmasının istenmeğe değer olacağını düşünürler;

bu belgede tanımlanan işbirliği biçimleri ve yöntemleri ile, bölge ve alt-bölge niteliğindeki de kapsamak üzere, bilim ve teknoloji alanında işbirliğini geliştirmede varolan ikili ve çok taraflı işbirliği uygulamalarının daha geniş kullanılmasını öğütlerler:

aşağıdaki örneklerde olduğu gibi, bilgi ve deney alış-verişinin iyileştirilmesinde olduğu kadar, yarar sağlayan öteki işbirliği biçimlerinin geliştirilmesi konularında da, bilim ve teknoloji alanında varolan uluslararası hükümetler arası ve hükümetlerdışı örgütlerin olanaklarından ve araçlarından daha etkili biçimde yararlanmayı da öğütlerler:

— Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonunda, çeşitli uluslararası örgütlerde projeler ve araştırmalar konusunda kullanılan modelleri gözönünde tutarak çok taraflı işbirliğini genişleme olanaklarının incelenmesi ve kendi alanlarında tanınmış uzmanları daha genç bilim ve teknoloji adamları ile yan yana getirecek niteliktekiler gibi konferanslar sempozyumlar, incelemeler ve çalışma gruplarına öncülük etme olanaklarının incelenmesi, — UNESCO ve öteki uluslararası örgütlerini de kapsamak üzere, belirli uluslararası bilimsel ve teknolojik işbirliği programlarına, özellikle bu programların amaçlarına erişme yolunda sürekli ilerlemenin sürdürülmesi, enformasyona katkılar ve bilgiler işlenmesi konularına ilişkin UNISIST'in programları yolları ile katılmak.

5. ÇEVRE

Katılan - Devletler,

Bugünün ve geleceğin kuşaklarının çıkarına çevrenin korunması ve iyileştirilmesi ile doğanın korunmasının, kaynakların rasyonel kullanılmasının, halkların gönenci ve bütün ülkelerin ekonomik kalkınmaları için büyük çapta önemli görevlerden biri olduğunu ve birçok çevre sorununun, özellikle Avrupa'da, yalnız sıkı bir uluslararası işbirliği yolu ile etkili bir biçimde çözümlenebileceğini açıklayarak,

Her katılan - Devletin, işbirliği çerçevesinde, kendi ülkesinde sürdürdüğü girişimlerin, bir başka Devlette ya da ulusal yetki sınırları ötesindeki bölgelerde bozulma yaratmaya yol açmaması için, gerekeni Devletler Hukuku ilkeleri uyarınca, işbirliği anlayışı içinde yerine getireceğini kabul ederek,

Herhangi bir çevre politikası başarısının, bütün halk kategorilerinin ve sosyal güçlerin, sorumluluklarının bilinci içinde, çevreyi koruma ve iyileştirmeye yardımcı olmalarına bağlı

olduğunu ve bunun da, özellikle gençlik gözönünde tutularak, sürekli ve tam bir eğitim atılımını gerektirdiğini düşünerek, Ekonomik kalkınmanın ve teknolojik ilerlemenin, çevrenin korunması ve tarihsel ve kültürel değerlerin korunması ile bağdaştırılabileceğini, çevreye zararların, önleyici önlemler alınmasıyla en iyi biçimde önlenebileceğini; doğal kaynakların işletilmesinde ve yönetiminde ekoloji dengesinin korunması gerektiğini geçirilmiş deneylerin gösterdiğini açıklayarak,

İŞBİRLİĞİ AMAÇLARI

Özellikle, aşağıdaki işbirliği amaçlarında görüş birliğine varmışlardır:

- nitelikleri bakımından, çok taraflı, ikili, bölgesel ve alt-bölgesel boyutlu çevre sorunlarını çözmek amacı ile inceleme yapmak, bunun yanı sıra çevre sorunlarına, birbirine bağlı disiplinli bir yaklaşım geliştirilmesini desteklemek;
- olayların, karşılaştırılma ve elveriyorsa, deneme ve inceleme yöntemlerinin uyumlaştırılması, kirlenme fenomenine ilişkin bilgilerle, doğal kaynakların rasyonel kullanılmasına ilişkin bilgilerin iyileştirilmesi, bilgi alışverişi, tanımlamaların uyumlaştırılması ve çevre alanında, elverdiği ölçüde, ortak terimler dizgesi kabul etme yolları ile çevrenin korunması için ulusal ve uluslararası önlemlerin etkinliğini artırmak;
- çevre politikalarını yakınlaştırmak ve elverirse ve uygun düşerse, uyumlaştırmak üzere gerekli önlemleri almak;
- çevreyi gözetleme, koruma ve iyileştirme araçlarının geliştirilmesi, üretimi ve daha iyi duruma getirilmesi ile uğraşan katılan-Devletler örgütlerinin, şirketlerinin ve firmalarının ulusal ve uluslararası düzeydeki çabalarını, olanak varsa ve uygun düşerse, desteklemek.

İŞBİRLİĞİ ALANLARI

Bu amaçlara ulaşmak için, katılan-Devletler, çevre konusunda işbirliğini gerçekleştirmek üzere, aşağıda tanımlanan alanlarda uygun düşen her olanaktan yararlanacaklardır:

Hava kirlenmesini denetleme

Fosil kökenli yağların ve patlama gazlarının sülfürden arınması, özellikle taşıtların, enerji santrallerinin ve başka fabrikaların yaydıkları, ağır maden, küçük parçacıklar, aerosoller, niterojen-oksitlerinin yarattığı kirletmelerin denetimi; havayı kirleten yol taşıtlarını da kapsamak üzere, hava kirlenmesini ve etkilerini gözetleme sistemleri ve denetim yöntemleri; Su kirlenmesi denetimi ve tatlı su kullanımı

Özellikle sınırları aşan nehirlerde ve uluslararası göllerde su kirlenmesinin önlenmesi ve denetimi, suyun niteliğinin iyileştirilmesi için teknikler ve lağım sularının arındırılması için sanayinin ve belediyelerin kullandıkları yol ve yöntemlerin daha da geliştirilmesi; özellikle tatlı suyu daha az kirletici olan ve daha az tatlı su tüketimi sağlayan tatlı su üretme yöntemlerini geliştirme yolu ile tatlı su kaynaklarını değerlendirme yöntemleri ve bunların kullanılmasının daha iyileştirilmesi;

Deniz çevresinin korunması

Katılan - Devletlerin deniz çevresinin ve özellikle Akdeniz'in, karadaki kaynaklardan ve gemilerden - başlıca, döküntü ve öteki maddelerin atılması ile Deniz Kirlenmesinin Önlenmesi hakkında Londra Sözleşmesinin I ve II sayılı Eklerinde yer alan zararlı maddeler olmak üzere - ve diğer deniz araçlarından yayılan kirleticilerden korunma; deniz ekolojik dengelerinin ve besi kollarını sürdürülmesine, özellikle denizin ve deniz yatağının biyolojik ve madensel kaynaklarının işletilmesine ilişkin sorunlar;

Arazi kullanımı ve topraklar

Arazinin iyileştirilmesi, yeniden kazanılması ve ekilir duruma getirilmesi yollarını da kapsamak üzere, arazinin daha etkili kullanılmasına ilişkin sorunlar, toprak kirlenmesi, su ve hava aşınması ile birlikte, toprağın diğer bozulma biçimlerinin denetimi; kimyasal gübrelerin ve böcek öldürücülerin kullanılmasının yaratabileceği olumsuz etkileri gözönünde tutarak,

toprağın verimliliğini sürdürme ve artırma;

Doğanın korunması ve doğa yatakları

Doğanın ve doğa yataklarının (rezerv) korunması; varolan genetik kaynakların, özellikle az bulunur hayvan ve bitki türlerinin korunması ve bunların varlıklarının sürdürülmesi; doğa yataklarının ve araştırma, turizm, eğlence ve başka amaçlarla kullanılmasını da kapsamak üzere, koruma altına alınmış öteki güzel doğa görünümünün ve alanlarının kurulması;

İnsan yerleşme alanlarında çevre koşullarının iyileştirilmesi

Taşıma, konut, çalışma alanlarına, kent gelişmesine ve planlanmasına, içme suyu ve lağım yok etme sistemlerine ilişkin çevre koşulları; gürültünün zararlı etkilerinin ölçülmesi ve gürültü denetimi yöntemleri; maddelerin tekrar elde edilmesi ve kullanıma konulmasını da kapsamak üzere, döküntülerin toplanması, işlenmesi ve bunlardan yararlanılması, biyolojik olarak bozulmayan maddeler yerine konulabilir maddeler üzerinde araştırma;

Çevresel değişikliklerin temel araştırması, gözetilmesi, tahmini ve değerlendirilmesi

Gerek doğal etkenlerin gerek insan girişimlerinin etkileri altında iklimde, doğal güzel görünüm alanlarında ve ekoloji dengesinde oluşan değişikliklerin incelenmesi, çevre kirlenmesi sonucu hayvan ve bitki örtüsünde olabilecek genetik değişikliklerin tahmini, istatistik verilerin uyumu, bilimsel kavram ve gözetleme şebekeleri sistemlerinin gözetlemede standartlaştırılmış yöntemlerin, biyosferde değişikliklerin ölçülmesinin ve değerlendirilmesinin geliştirilmesi; çevresel kirlenme düzeylerinin ve çevrenin bozulmasının insan sağlığına etkilerinin ölçülmesi; çevrenin çeşitli kirlenmelerinin ölçütlerinin ve standartlarının incelenmesi ve geliştirilmesi ve çeşitli maddelerin üretim ve kullanılmasına ilişkin yönetmelikler;

Yasal ve yönetsel önlemler

Çevre üzerinde etkileri değerlendirme yöntemlerini kapsamak üzere, çevrenin korunması konusunda yasal ve yönetsel önlemler.

İŞBİRLİĞİ BİÇİMLERİ VE YÖNTEMLERİ

Katılan - Devletler, çevrenin korunması ve iyileştirilmesine ilişkin sorunların, varolan işbirliği yöntem ve biçimlerinden tam olarak yararlanarak, hem ikili ve çok taraflı, hem de bölgesel ve alt bölgesel temele dayalı olarak çözüleceğini açıklarlar. Çevre konusunda işbirliğini, özellikle çevre konusunda Stockholm Bildirisini, çevresel sorunlara ilişkin bulunan Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun ve çevreye ilişkin sorunlar hakkında Birleşmiş Milletler Avrupa Komisyonu Prag Sempozyumunun kararlarını gözönünde tutarak, geliştireceklerdir.

Katılan - Devletler çevre konusunda işbirliğini özellikle aşağıdaki yollarla gerçekleştirmeye kararlı bulunmaktadır

— teknik veya ekonomik girişimlerin çevreye olabilecek etkilerinin saptanması yöntemlerine ilişkin bilgileri de kapsamak üzere, bilimsel ve teknik bilgi ve belgeler ve araştırma sonuçları alış-verişi;

— konferanslar, sempozyumlar ve uzman toplantıları düzenleme;

— bilim adamı, uzman ve stajyer değişimi;

— çevrenin korunmasının çeşitli sorunlarının incelenmesi ve çözümü konusunda program ve projelerin ortaklaşa hazırlanması ve uygulanması;

— uygun düşün ve gereken durumlarda özellikle mamul maddelerin çevreye ilişkin bazı nitelik zorunluluklarını karşılamaya ilişkin ve üretim yöntemlerine bağlı ekolojik sorunları çözmeyi amaçlayan çabaların ticaret alanında doğurabileceği bir takım güçlükleri yenmek üzere, çevrenin korunma standartlarının ve normlarının uyumlaştırılması;

— çevre korunmasının, ilgili ülkeler arasında kararlaştırılacak, özellikle, uluslararası sonuçlar yaratabilir nitelikte sorunlara ilişkin yönleri konusunda danışmalar;

Katılan-Devletler bu işbirliğini, ayrıca, şu yollarla geliştireceklerdir:

— Devletlerin yetkileri ya da denetimleri altında giriştikleri, öteki ülkeleri ve bölgeleri de etkileyen uğraşların ortaya çıkardığı kirletme ve başka çevre zararlarına ilişkin ilke ve uygulamaları da kapsamak üzere, Devletler Hukukunun giderek geliştirilmesi, yasalastırılması ve uygulanmasını, insan çevresinin korunması ve iyileştirilmesi yollarından biri olarak oluşturmak;

— bu konularla ilgili uluslararası sözleşmeleri, özellikle bunlar arasında deniz ve tatlı su kirletilmesini önlemeyi ve bunlarla savaşmayı öngörenleri destekleyerek ve bunların uygulanmasına güç katarak, Devletlere, daha önce imzalamış buldukları sözleşmeleri onaylamalarını, ayrıca, bu konularla ilgili bulunan ve şimdiki durumda taraf olmadıkları öteki sözleşmelere katılma olanaklarını incelemelerini öğütleyerek;

— uygun düşen ve olanak bulunan durumlarda, çeşitli işbirliği alanlarını Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonunun çalışma programlarına konulması görüşünü savunarak, bu işbirliğini anılan Komisyon ve çevreye ilişkin Birleşmiş Milletler Çevre Programı çerçevesinde destekleyerek, üyesi oldukları yetkili öteki uluslararası örgütlerdeki çalışmalarını gözönünde tutarak;

— her çeşit işbirliği için, uluslararası düzeyde kabul edilmiş ölçüleri de kapsamak üzere, ulusal ve uluslararası kaynaklarda hazır duran belirlenmiş eldeki bilgilerden daha büyük ölçüde yararlanarak ve yetkili çeşitli uluslararası örgütlerin olanaklarını ve araçlarını kullanarak;

Katılan - Devletler belirli önlemlere ilişkin aşağıdaki öğütler üzerinde anlaştıklarını belirtirler:

— uluslararası işbirliği yolu ile, sülfürlü anhidritten başlayarak ve daha sonra gerekirse diğer kirleticileri de kapsamına almak üzere hava kirleticilerinin uzun mesafelere taşınmasının gözetlenmesi ve değerlendirilmesi alanında geniş bir program hazırlamak ve bunu yaparken Norveç Atmosfer Araştırmaları Enstitüsünün çağrısı ile Aralık 1974'de Oslo'da toplanan uzmanlarca varılan temel sonuçları kapsayan işbirliği programını gözönünde tutmak;

— Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu çerçevesinde, ekonomik girişimlerin ve teknolojinin gelişmesinin çevre üzerindeki etkilerini önceden etkin biçimde kestirmek konusunda Hükümetlerce ülkelerindeki olanakları geliştirme uğraşlarına ilişkin yöntemleri ve edinilen tecrübeleri değerlendirecek bir incelemenin yapılmasını savunmak.

6. ÖTEKİ ALANLARDAKİ İŞBİRLİĞİ ULAŞTIRMANIN GELİŞTİRİLMESİ

Katılan - Devletler,

Ulaştırma koşullarının iyileştirilmesinin aralarında işbirliğini geliştirmenin başlıca etkenlerinden biri olduğunu düşünerek,

Uygun ulusal ve uluslararası yollardan yararlanarak, ulaştırmanın gelişmesini ve varolan sorunların çözümünü desteklemenin gerekli olduğunu düşünerek,

Varolan uluslararası örgütlerce ve özellikle Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu İç Ulaştırma Komitesince bu konularda sürdürülen çalışmaları göz önünde tutarak, ulaştırmanın çeşitli alanlarında teknik ilerlemelerin hızının aralarındaki işbirliğinin geliştirilmesini ve bilgi alış-verişinin arttırılmasını istenmeğe değer kıldığını kaydederler; uluslararası ulaştırma alanında ve özellikle sınırlarda, yönetim formalitelerinin basitleştirilmesi ve uyumlaştırılmasından yana olduklarını belirtirler;

kara, deniz, demiryolu, nehir, hava ve deniz ulaştırmasında güvenlikle ilgili yönetim ve tekniğe ilişkin hükümlerin, bu kesimdeki ulusal özellikleri gözönünde tutarak,

uyumlaştırılmasını ulaştırmanın yararlı olduğunu düşünürler;

uluslararası yolcu ve yük kara ulaştırmasını ve karşılıklı çıkar temeli üzerine, bu ulaştırmaya uygun biçimde katılma olanaklarını geliştirmeyi destekleme niyetlerini belirtirler;

haklarına ve uluslararası bağlantılarına gereken saygıyı göstererek, uluslararası sözleşmelere bağlanmış bulunan iç su yollarındaki trafiğe uygulanan hukuksal hükümlerden doğan çelişkileri, özellikle, bu hükümlerin uygulanmasından ortaya çıkan çelişkiyi ortadan kaldırmaktan yana olduklarını belirtirler ve bu amaçla, Rhine Gemiciliği Merkez Komisyonuna, Tuna Komisyonuna ve öteki kuruluşlara üye Devletlere, sürdürülen çalışmaları ve incelemeleri, özellikle Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu çerçevesinde, geliştirilmeleri için çağrıda bulunurlar;

uluslararası demiryolu ulaştırmasını iyileştirme amacı ile haklarına ve uluslararası yükümlülüklerine saygı göstererek, ülkeleri arasında karşılıklı olarak demiryolu yolcu ve yük taşımını yöneten şimdiki uluslararası hukuk hükümlerindeki çelişkilerden doğan güçlükleri ortadan kaldırmak için çaba göstermeye istekli olduklarını belirtirler;

varolan uluslararası örgütlerde ulaştırma alanında sürdürülen çalışmaların, özellikle Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu İç Ulaştırma Komitesinde yapılan çalışmanın yoğunlaştırılması dileklerini açıklar ve çabaları ile bu çalışmalara katkıda bulunmak niyetlerini belirtirler;

ulaştırma alanındaki çeşitli sözleşmelere ve uluslararası ulaştırma konularında uzman örgütlere katılmaları olanaklarının ve bu kez onaylanmış sözleşmeleri onayladıklarında uygulamak için çaba göstermelerinin katılan - Devletlerce incelenmesinin, bu alandaki işbirliğinin kuvvetlenmesine katkısı olacağını düşünürler.

TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİ

Katılan - Devletler,

Uluslararası turizmin, halklar arasında karşılıklı anlayışın gelişmesine, çeşitli alanlarda öteki ülkelerin gerçekleştirdikleri başarılarla ilişkin daha çok bilgi sahibi olmaya ve ekonomik, toplumsal ve kültürel ilerlemeye katkısı olacağı bilinci ile,

Turizmin geliştirilmesi ile öteki ekonomik uğraşı alanlarında alınmış önlemler arasındaki karşılıklı ilişkinin varlığını kabul ederek,

gerek kişisel turizmin gerek grup turizminin artmasını özellikle aşağıdaki yollarda destekleme niyetlerini belirtirler:

— turistik alt-yapının iyileştirilmesini ve bu alanda işbirliğini destekleyerek;

— teknik işbirliğini de kapsayan ortaklaşa turizm projelerinin, özellikle ülke komşuluğunun ve ortak turist çıkarlarının bunlara elverişli olduğu durumlarda yürütülmesini destekleyerek;

— turizme ilişkin bilgi, ilgili yasalar ve yönetmelikler, incelemeler, veriler ve belgeler alış-verişini destekleyerek ve karşılaştırma kolaylığını sağlamak amacı ile istatistikleri iyileştirerek;

— konferansta turizmle ilgili olarak kabul edilen öteki hükümleri gözönünde tutarak, ekonomik olanaklar ölçüsünde turistin dışarıya gezi yapması için gerekli mali olanakların sağlanmasına ve bu gezilerle ilgili işlemlere ilişkin sorunları olumlu biçimde ele alarak;

— uluslararası turizmin geliştirilmesinde yabancı gezi acentelerinin ve yolcu taşıma şirketlerinin uğraşlarını kolaylaştırarak;

— yoğun turizm mevsimi dışında turizmi destekleyerek;

— turizm alanında yeteneklerini iyileştirmek amacı ile uzman ve öğrenci değişimi olanaklarını inceleyerek;

— turizmin planlanması ve geliştirilmesi konusunda konferans ve sempozyumlar düzenleyerek;

uygun düşen uluslararası çerçevede ve ilgili ulusal örgütlerin işbirliği ile turizm alanında, özellikle aşağıdaki konularda, ayrıntılı incelemeler yapmayı istenmeğe değer görürler:

— gezi acentelerinin statüleri ve uğraşları konusu ile bunlar arasında daha iyi işbirliği gerçekleştirme yol ve yöntemleri konusunda karşılaştırmalı bir inceleme;

— turizmi yoğun mevsimler dışına götürme amacını gözeterek tatillerde mevsimlik

yığılışmaların ortaya çıkardığı sorunlar üzerinde bir inceleme;
— turizmin çevreyi zedelediğı bölgelerde ortaya çıkan sorunlara ilişkin incelemeler;
ilgili tarafların aşağıdaki sorunları da incelemek isteyebileceklerini düşünürler:
— otellerin sınıflandırılmasında bir örneklik; ve,
— iki ya da daha çok ülkeyi ilgilendiren turistik yollar; turizmin geliştirilmesinin birbirinin
ülkelerindeki çevreyi ve sanat, tarih ve kültür mirasını zedelememesi için, olanak bulunan
yerde, çaba göstereceklerdir;
yukarıdaki amaçlara varmak için, turizm alanında ikili ve çok taraflı işbirliğini
sürdüreceklendir.

GÖÇMEN İŐGÜCÜNÜN EKONOMİK VE SOSYAL YÖNLERİ

Katılan - Devletler,

Avrupa'da göçmen işçi hareketlerinin büyük ölçüde eriştiğini ve gerek kabul eden, gerek
gönderen ülkeler bakımından önemli bir ekonomik, toplumsal ve insancıl etken olduğunu
düşünerek,

İşçi göçlerinin gerek kabul eden, gerek gönderen ülkelerde birçok ekonomik, toplumsal,
insancıl ve başka sorunlar yarattığını da kabul ederek,

Bu alanda yetkili uluslararası örgütlerin, özellikle de Uluslararası Çalışma Örgütünün (ILO)
girişimlerini göz önünde tutarak,

Avrupa'da ve katılan - Devletler arasında işçi göçünün ikili düzeyde yarattığı sorunların, bu
sorunları karşılıklı çıkarlarına uygun olarak, çözmek için her ilgili Devletin toplumsal ve
ekonomik durumundan doğan zorunlulukları gereğı gibi gözönünde tutmak yolundaki
kaygıları ışığında, her Devletin taraf olduğu ikili ve çok taraflı anlaşmalara uyma
yükümlülüğünün saygısı içinde ve aşağıdaki amaçları gözönünde tutarak, doğrudan doğruya
ilgili taraflar arasında ele alınması görüşündedirler:

gönderen Devletlerin vatandaşlarına kendi ülkelerinde iş olanaklarını çoğaltmayı güden
abalarını, özellikle bu amaca ve hem ilgili kabul eden ülkelere, hem de ilgili gönderen
ülkelere elverişli olan işbirliğini geliştirme yolu ile desteklemek;

kabul eden ve gönderen ülkelerin işbirliği yolu ile, işçilerin, aynı zamanda kişisel ve
toplumsal gönenlerini koruyarak, düzenli gelip gitmelerine elverişli koşulları sağlamak ve
uygun düşerse, göçmen işçilerin işe alınmalarını örgütlemek ve temel dil ve meslek eğitimi
sağlamak;

göçmen işçiler ve kabul eden ülkelerin vatandaşları arasında, iş ve çalışma koşulları ve sosyal
sigortalar bakımından hak eşitliğini sağlamak ve göçmen işçilere doyurucu yaşam koşulları,
özellikle konut koşulları sağlamaya çaba göstermek;

göçmen işçilerin, işsizlik durumunda kabul eden ülkenin kendi vatandaşlarına sağladığı başka
uygun iş bulma olanaklarından, elverdiği ölçüde, yararlandırılmasına çaba göstermek;

göçmen işçilere, işleri çerçevesinde, meslek eğitimi ve olanak ölçüsünde, kabul eden ülke
dilinde parasız öğretim sağlanmasını olumlu karşılamak;

göçmen işçilerin, elverdiği ölçüde, hem gönderen ülkeyi, hem de kabul eden ülkeyi kapsayan
bilgileri kendi dillerinde düzenli olarak edinme hakkını doğrulamak;

kabul eden ülkede alışılabilen biçimde sağlanan eğitimin, bu ülke çocukları koşulları altında,
orada yerleşmiş göçmen işçilerin çocuklarına da açık tutulmasını sağlamak ve bundan başka,
kendi dil, kültür, tarih ve coğrafyalarına ilişkin ek eğitim görmelerine izin vermek;

göçmen işçilerin, özellikle beceri edinmiş olanlarının bir süre sonunda ülkelerine
dönüşlerinde, kendi gönderen ülkelerindeki yetenekli el emeğı noksanını gidermede yardımcı
olabileceğini gözönünde tutmak;

göçmen işçilerin aileleri ile birleşmesini olabildiğı ölçüde kolaylaştırmak;

gönderen ülkelerin, ekonomik kalkınma çerçevesinde iş olanaklarını arttırma amacı ile ve bu

yolla bu işçilere dönüşlerinde iş bulmalarını kolaylaştırmak üzere, göçmen işçilerin biriktirdikleri paraları kendi ülkelerine çekmek konusundaki çabalarını olumlu karşılamak.

PERSONEL EĞİTİMİ

Katılan - Devletler,

Her ülkenin ekonomik kalkınmasında yetişmiş personelin ve teknisyenlerin eğitim ve ileri eğitim görmeleri öneminin bilinci ile

ekonominin çeşitli kesimlerindeki yetişmiş personele ve teknisyenlere özellikle iş yönetimi, kamusal planlama, tarım, ticaret ve banka tekniklerinde bulunanlara açık tutulan kurumlar, programlar ve eğitim ve ileri eğitim yöntemleri konusunda bilgi alış-verişini oluşturarak, bu alanda işbirliğini geliştirmeyi desteklemeye istekli olduklarını açıklarlar,

teknisyen ve yetişmiş personelin, karşılıklı olarak kabul edilebilir koşullar altında değişimini, özellikle eğitim çalışmalarıyla geliştirmenin istenmeğe değer olduğunu düşünürler, - bu eğitim çalışmalarını yöntemleri, süresi, mali koşulları, potansiyel katılanların eğitim ve yetenek düzeyleri gibi çeşitli yönlerinin tartışılması, katılan Devletin yetkili ve ilgili kuruluşlarına bırakılacaktır -;

Özellikle çağdaş teknikleri kapsayan mesleklerde olmak üzere, iş başında eğitimin düzenlenmesi ve yürütülmesi konusunda işbirliği olanaklarını, uygun yollarla, incelemeyi olumlu karşıladıklarını açıklarlar.

AKDENİZ'DE GÜVENLİK İŞBİRLİĞİNE İLİŞKİN SORUNLAR

Katılan - Devletler,

Katılmayan Akdeniz devletleriyle ilişkilerinin tarihsel, kültürel, ekonomik ve siyasi yönlerinin bilinci ile,

Avrupa'da güvenliğin, dünya güvenliğinin daha geniş çerçevesi içinde düşünülmesi ve bütün Akdeniz bölgesinin güvenliği ile sıkı biçimde bağlı olması ve bunun sonucu olarak, güvenliği geliştirme sürecinin Avrupa ile kısıtlanmaması ve dünyanın öteki bölgelerine ve özellikle Akdeniz bölgesine yayılması gerektiği kanısı ile,

Avrupa'da güvenliğin güçlendirilmesinin ve işbirliğinin yoğunlaştırılmasının Akdeniz bölgesinde olumlu süreçler yaratacağına inanarak ve katılan - Devletlerin ve katılmayan Akdeniz Devletlerinin ortak çıkarı olan, bölgede barışa, güvenliğe ve adalete katkıda bulunma konusundaki niyetlerini belirterek,

Katılmayan Akdeniz Devletleri ile karşılıklı ekonomik ilişkilerinin önemini kabul ederek ve işbirliğini daha çok geliştirmekteki ortak çıkarlarının bilinci ile,

Konferansın ilk düşünülüşünden bu yana, katılmayan Akdeniz Devletlerinin Konferansa belirttikleri ilgiyi memnurlukla kaydederek ve bu Devletlerin katkılarını gerektiği gibi göz önünde tutarak,

Aşağıdaki konularda niyet açıklamasında bulunurlar:

— katılmayan Akdeniz Devletleriyle iyi komşuluk ilişkilerine, bu ilişkilerin dayandığı Birleşmiş Milletler Anlaşması amaç ve ilkeleri ile, Devletler Arasında Dostluk İlişkileri ve İşbirliği Konusunda Devletler Hukuku İlkelerine İlişkin Birleşmiş Milletler Bildirisi uyarınca gelişmesini oluşturmak ve böylece bu çerçeve içinde, katılmayan Akdeniz Devletleri ile ilişkilerini, Katılan-Devletler Arasındaki İlişkilere Yol Gösteren İlkeler Bildirisinde yer alan ilkelerin özü ışığında yürütmek;

— bütün Akdeniz bölgesinde güvenlik ve durulmayı oluşturmak üzere, katılmayan Akdeniz Devletleriyle ilişkilerini daha da iyileştirerek, karşılıklı güveni arttırmayı gözetmek;

— özellikle ticaret ilişkilerinde durulma (istikrar) ve ilerlemenin gerekliliğine, karşılıklı ortak çıkarlarına ve ekonomik kalkınma düzeylerindeki ayrılıklara ortak bir bilinç temeli üzerinde ve böylece ekonomik gelişme ve gönençlerini oluşturarak, katılmayan Akdeniz Devletleriyle ekonominin çeşitli kesimlerinde karşılıklı çıkarları olan işbirliğini desteklemek;

— katılmayan Akdeniz Devletlerinin ekonomilerinin çeşitlenerek kalkınmasına, ulusal kalkınma amaçlarını gerektiği gibi göz önünde tutarak, katkıda bulunmak ve özellikle, sanayi, bilim ve teknoloji kesimlerinde kaynaklarını kullanmaları konusundaki çabalarında işbirliği yapmak ve böylece ekonomik ilişkilerin daha düzenli geliştirilmesini sağlamak;

— katılmayan Akdeniz Devletleriyle, ikili ve çok taraflı bir temel üzerinde, kirlenmenin önlenmesini ve denetlenmesini de kapsamak üzere, özellikle denizin biyolojik kaynaklarının ve ekolojik dengesinin gerekli önlemlerle korunması yolu ile, Akdeniz'in çevresinin iyileşmesine yönelik işbirliği ve çabalarını yoğunlaştırmak, bu amaçla ve bugünkü durumu gözönünde tutarak, yetkili uluslararası örgütler yolu ile ve özellikle Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) çerçevesinde işbirliğinde bulunmak;

— katılmayan Akdeniz Devletleri ile ilgili öteki alanlarda başka çabaları ve işbirliğini de oluşturmak.

Yukarıda yer alan amaçların gerçekleştirilmesini desteklemek üzere, katılan - Devletler, ortaklaşa çıkarları bulunan barışa yardımcı olma, bölgede silahlı kuvvetlerin azaltılması, güvenliğin güçlendirilmesi, bölgede gerginliklerin azaltılması ve işbirliği çerçevesinin genişletilmesi amacıyla olduğu gibi, başka ortak amaçları da tanımlamak için Akdeniz'in bütün ülkelerini kapsamak üzere, AGİK'in katılmayan Akdeniz Devletleriyle başlattığı temas ve diyalogu sürdürme ve genişletme konusundaki niyetlerini açıklarlar.

Katılan - Devletler, çok taraflı çabaları çerçevesinde, uygun düşen girişimleri ve ilerlemeyi ve yukarıdaki amaçlara erişme yolunda bilgi alış-verişi olanaklarını araştıracaklardır.

İNSANCIL VE ÖTEKİ ALANLARDA İŞBİRLİĞİ

Katılan - Devletler,

Halklar arasında barışın ve anlayışın güçlendirilmesine ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayırımı gözetmeksizin, insan kişiliğinin ruhsal zenginliğine katkıda bulunmak isteği ile, Kültürün ve eğitimin giderek artan alış-verişi, enformasyonun daha geniş dağıtımı, kişiler arasında temaslar ve insancıl sorunların çözümünün bu amaçlara erişmeğe yardımcı olacağına bilinci ile,

Bunun sonucu olarak, yukarıdaki alanlarda daha iyi koşullar yaratmak, varolan işbirliği biçimlerini geliştirmek ve güçlendirmek ve bu amaçlara uygun yeni yollar ve yöntemler hazırlamak için siyasal, ekonomik ve sosyal rejimlerine bakmaksızın, aralarında işbirliği yapmak kararlılığı içinde,

Bu işbirliğinin, ilgili belgede açıklandığı üzere, katılan - Devletler arasındaki ilişkilere yol gösterecek ilkelere tam bir saygı içinde yer alması gerektiğine inanç duyarak, Aşağıdaki hususları kabul etmişlerdir:

1. KİŞİLER ARASINDA TEMASLAR

Katılan - Devletler,

Temasların geliştirilmesinin halklar arasında dostluk ilişkilerinin ve güvenin güçlendirilmesinde önemli bir unsur olduğunu düşünerek,

Bu alanda koşulları iyileştirmek için, şimdiki çabaları ile bağlantılı olarak, insancıl düşüncelere verdikleri önemi açıklayarak,

Bu alanda sürekli bir ilerlemeyi gerçekleştirmek için yeni çabaları, yumuşamanın sürdürülmesi ile birlikte, geliştirmek anlayışına uygun bir istekle,

Ve bu konulara ilişkin sorunların, katılan - Devletler arasında, karşılıklı olarak kabul edilen koşullar altında, çözülmesi gerektiğinin bilinci ile,

Katılan - Devletlerin kişileri, kurumları ve örgütleri arasında, tek başına ve topluca, özel ya da resmi düzeyde, daha özgür dolaşımı ve temasları kolaylaştırmayı ve bu alanda ortaya çıkan insancıl sorunların çözümüne yardımcı olmayı amaç edinirler,

Bu amaçlarla uygun gördükleri önlemleri almaya ve gerekirse, aralarında sözleşmeler ve

düzenlemeler yapmaya hazır olduklarını duyururlar, ve Aşağıdaki hususların şimdi uygulanmasına geçmek niyetlerini belirtirler:

(a) AİLE BAĞLARINA DAYALI TEMASLAR VE DÜZENLİ BULUŞMALAR

Katılan - Devletler, aile bağlarına dayalı temasların daha da gelişmesini sağlamak üzere, ailelerinin üyelerini ziyaret etmek isteyen kişilere, geçici ve istenirse düzenli biçimde, ülkelerine girmeleri ve ülkelerinden çıkmalarına izin vermek amacıyla geziye başvurularını olumlu bir biçimde inceleyeceklerdir.

Ailelerinin üyelerini görmek üzere yapılan geçici gezi başvuruları, çıkış ya da varış ülkesi arasında ayırım gözetmeksizin incelenecektir: gezi belgeleri ve vizeler için varolan işlemler bu anlayış içinde uygulanacaktır. Bu gibi belgelerin ve vizelerin hazırlanması ve verilmesi makul bir süre içinde oluşturulacaktır; ivedi zorunluluk durumları - ağır hastalık ya da ölüm gibi - öncelikle ele alınacaktır. Katılan - Devletler, resmi gezi belgeleri ve vize almadaki harçların kabul edilebilir ölçüde olması için gerekli önlemleri alacaklardır.

Katılan - Devletler, aile ilişkilerine dayalı temaslara ilişkin bir başvurunun, başvuruda bulunanın ya da ailesi üyelerinin hak ve görevlerinde bir değişiklik yaratmayacağını doğrularlar.

(b) AİLELERİN BİRLEŞTİRİLMESİ

Katılan - Devletler, ivedi nitelik taşıyan başvurulara - hasta ya da yaşlı kişilerinki gibi - özel bir ilgi göstererek, aileleri üyeleri ile birleşmek isteyen kişilerce yapılmış başvuruları olumlu ve insancıl bir anlayışla inceleyeceklerdir.

Bu alandaki başvuruları elden geldiğince ivedilikle sonuçlandıracaklardır.

Bu başvurular için yatırılacak harçların makul bir düzeyde olmalarını sağlamak için, gereken durumlarda bu harçları indireceklerdir.

Ailenin birleştirilmesi amacı ile yapılmış fakat kabul edilmemiş başvurular, uygun düşen düzeyde yenilenebilecekler ve bu yeni başvurular, yerine göre oturma ya da varış ülkeleri makamlarınca, makul ölçülerdeki sürelerle yeniden inceleneceklerdir; bu durumlarda, harçlar, ancak başvurular olumlu sonuçlandığı zaman alınacaktır.

Ailenin birleştirilmesi konusunda başvuruları olumlu sonuçlanmış kişiler ev eşyalarını, kişisel eşyalarını yanlarında götürebilecek ya da gönderebileceklerdir; bu amaçla, katılan - Devletler, varolan yönetmeliklerin öngördüğü bütün olanakları kullanacaklardır.

Bir ailenin üyelerinin birleşmesine değin, bu üyeler, aile bağlarına dayalı temaslarda öngörülen yöntemlere uygun olarak buluşabilecekler ve aralarında temaslar kurabileceklerdir.

Katılan - Devletler, aile üyelerinin birleştirilmesi sorunları ile uğraşan Kızıllaç ve Kızıllaç Derneklerince gösterilen gayretleri destekleyeceklerdir.

Katılan - Devletler, aile birleştirilmesine ilişkin bir başvuruda bulunulmasının, başvuruda bulunanın ya da ailesi üyelerinin haklarında ve yükümlülüklerinde bir değişiklik yaratmayacağını doğrularlar.

Kabul eden katılan - Devlet, bu Devletin uyruğu olan ailesi üyeleri ile birleşmek üzere bu Devlete sürekli biçimde yerleşmeye gelen, öteki Devletlerden olan kişilere iş bulma konusunda gerekli özeni gösterecek ve bu kişilere, eğitim, sağlık hizmetleri ve sosyal güvenlik alanlarında kendi vatandaşlarına gösterdiği aynı olanakların sağlanmasına dikkat edecektir.

(c) ÇEŞİTLİ DEVLETLERİN VATANDAŞLARI ARASINDA EVLENME

Katılan - Devletler, bir başka Devletin vatandaşı ile evlenmeyi kararlaştıran kişilerce yapılan çıkış ve giriş izni başvurularını olumlu biçimde ve insancıl düşüncelere dayanarak inceleyeceklerdir.

Anılan amaçlar ve evlenme sözleşmesi için gerekli belgelerin incelenmesi ve verilmesi, aile

birleştirilmesi için kabul edilen hükümlere uygun olarak yürütülecektir.

Katılan - Devletler, birbirinden ayrı katılan - Devletlerden olan eşlerce, evlendiklerinde, kendileri ve bu evlilikten olma erginlik çağına erişmemiş çocuklar için, sürekli konutlarını (ikametgahlarını) içlerinden birinin sürekli oturduğu Devlete aktarabilmek üzere, yapılan başvuruları inceleme sırasında aile birleştirilmesi konusunda kabul edilmiş hükümleri de uygulayacaklardır.

(d) KİŞİSEL YA DA MESLEKSEL GEZİLER

Katılan - Devletler vatandaşlarının kişisel ya da mesleki nedenlerle yapacakları gezileri en geniş biçimde kolaylaştırma düşüncesindedirler ve bu amaçla, özellikle şu noktaları göz önünde tutarlar:

— çıkış ve girişlere ilişkin işlemleri giderek sadeleştirmek ve esneklikle uygulamak;
— güvenlik zorunluluklarını gereği gibi göz önünde tutarak, öteki katılan - Devletlerin vatandaşlarının kendi ülkelerindeki gezilerine ilişkin yönetmelikleri yumuşatmak.

Katılan - Devletler, gerekli olan durumlarda, vize ve resmi gezi belgeleri için alınan harçları giderek indirmeye çaba göstereceklerdir.

Katılan - Devletler, hukuk ve konsolosluk yardımlarını kapsamak üzere, konsolosluk hizmetleri sağlamaya ilişkin düzenlemeleri iyileştirmek için yöntemleri - uygun düştüğü ölçüde, çok taraflı ve ikili konsolosluk sözleşmeleri ve diğer anlaşmalar ya da ilgili belgeler akdini de kapsamak üzere - gerekli görürlerse, inceleme niyetini taşırlar.

Katılan - Devletlerin anayasa çerçevesinde ibadetlerini yürüten dinsel inanç, kuruluş ve örgütlerin ve bunların temsilcilerinin kendi aralarında temaslarda bulunabileceklerini ve buluşabileceklerini ve bilgi alış-verişi yapabileceklerini katılan - Devletler doğrularlar.

(e) TEK BAŞINA YA DA TOPLUCA TURİZM İÇİN KOŞULLARIN İYİLEŞTİRİLMESİ

Katılan - Devletler, turizmin, öteki ülkelerin yaşamlarının, kültürlerinin ve tarihlerinin daha iyi anlaşılmasına, halklar arasında anlayışın artmasına, temaslara iyileşmesine ve tatilin daha geniş biçimde kullanılmasına katkısı olduğunu düşünürler. Tek başına ve topluca turizmin gelişmesini oluşturmayı isterler ve bu amaçla, özellikle, şu noktaları gözetirler:

— birbirlerinin ülkelerine yapılacak gezileri, uygun düşen kolaylıkların gösterilmesini ve bu gibi gezilere ilişkin gerekli işlemlerin çabuklaştırılmasını ve sadeleştirilmesini destekleyerek, geliştirmek;

— turizmin geliştirilmesinde işbirliğini, gereken durumlarda uygun düşen anlaşmalara ya da düzenlemelere dayalı olarak, özellikle öteki ülkelere gezi yapmaya ve turistlerin karşılanmasına ve turist hizmetlerine ve diğer ortak çıkarlı ilgili sorunlara ilişkin bilgileri çoğaltmak konusunda, olanak bulunan iki taraflı yolları inceleyerek, arttırmak.

(f) GENÇLER ARASINDA TEMASLAR

Katılan - Devletler, aşağıdaki yolları destekleyerek, gençler arasında temaslara ve değişimlerin daha da geliştirilmesi düşüncesindedirler:

— çalışan, meslek eğitimi gören ya da öğrenim yapan gençler arasında, ikili veya çok taraflı ya da düzenli programlar yolu ile, değişimlerin ve kısa ya da uzun süreli temaslara uygun düşen bütün durumlarda, arttırılması;

— katılan - Devletlerin gençlik örgütlerince, gençler arasında çok taraflı işbirliğinin yapılarına ilişkin sözleşmeler yapılması olanaklarının incelenmesi;

— öğrenci değişimi, gençler için uluslararası seminerler, mesleki yetiştirme ve yabancı dil inceleme kursları düzenlemeğe ilişkin sözleşme ya da düzenli programlar;

— gençler arasında turizmin geliştirilmesinin sürdürülmesi ve bunun için, uygun düşen kolaylıkların sağlanması;

— olanak bulunan durumlarda, çalışan, meslek eğitimi gören ya da öğrenim yapan geniş gençlik kümelerini temsil eden örgütler arasında, ikili ya da çok taraflı düzeyde, değişimlerin, temasların ve işbirliğinin geliştirilmesi;
— halklar arasında, karşılıklı anlayışı arttırmanın ve dostluk ilişkileri ile güveni güçlendirmenin öneminde gençleri bilinçli kılmak.

(g) SPOR

Spor alanında varolan bağları ve işbirliğini daha sıkılaştırmak üzere, katılan - Devletler, saptanmış uluslararası kurallara, yönetmeliklere ve geleneklere dayalı olarak, her çeşit spor karşılaşmalarını ve yarışmalarını kapsamak üzere, bu alandaki temasları ve değişimleri destekleyeceklerdir

(h) TEMASLARIN GELİŞTİRİLMESİ

Kadın örgütlerini de kapsamak üzere, hükümet kurumları ve hükümetler dışı örgütler ve dernekler arasında temasların daha da geliştirilmesi yolu ile, katılan - Devletler, toplantılar düzenlenmesini ve temsilci heyetlerin, grupların ve kişilerin gezilerini kolaylaştıracaklardır.

2. ENFORMASYON

Katılan - Devletler,

Öteki katılan - Devletlerdeki yaşamın çeşitli yönleri üzerinde, giderek artan daha geniş bir ölçüde bilgi edinme ve bu yönleri anlama gereksinmesinin bilinci ile,

Bu sürecin halklar arasında güvenin geliştirilmesine katkısını kabul ederek,

Katılan - Devletler arasında karşılıklı anlayışın geliştirilmesi ve ilişkilerin daha da iyileştirilmesi ile, bu alanda ilerleme sağlama amacına yönelik başka çabaları sürdürmek isteği ile,

Öteki katılan - Devletlerden gelen enformasyonun yayımının ve bu gibi enformasyondan bilgili olmanın önemini kabul ederek,

Bunun sonucu olarak, basın, radyonun, televizyonun, sinema ve basın ajansları ile, bu alanda uğraşıda bulunan gazetecilerin temel ve etkili rolünü önemle belirterek,

Her çeşit enformasyonun daha özgür ve daha geniş biçimde yayımını kolaylaştırmayı, enformasyon alanında işbirliğini ve öteki ülkelerle enformasyon alış-verişini desteklemeyi, bir katılan - Devletin başka bir katılan - Devlette işgören gazetecilerinin çalışma koşullarını iyileştirmeyi amaç edinirler, ve

Özellikle aşağıdaki konularda niyetlerini belirtirler:

(a) ENFORMASYONUN YAYIMININ HERKESE AÇIK TUTULMASININ VE ENFORMASYON ALIŞ-VERİŞİNİN GELİŞTİRİLMESİ

(i) Sözlü enformasyon

Öteki katılan - Devletlerin tanınmış kişilerinin ve uzmanlarının konferanslarını ve konferans gezilerini olduğu kadar, yuvarlak masa toplantıları, seminerler, sempozyumlar, yaz okulları, kongreler ve ikili ve çok taraflı başka toplantılarda görüş alış-verişini destekleyerek, sözlü enformasyonun yayımını kolaylaştırmak,

(ii) Yazılı enformasyon

Öteki katılan - Devletlerde aralıklı ya da aralıksız çıkan gazetelerin ve basılı yayınların ülkelerinde yayımının iyileştirilmesini kolaylaştırmak. Bu amaçla,

Katılan - Devletler, yetkili firmalarını ve örgütlerini, öteki katılan - Devletlerden yurda sokulan gazetelerin yayın çeşitlerini ve sayısını giderek arttırmayı öngören anlaşma ve sözleşmeler yapma yönünde destekleyeceklerdir. Bu anlaşmalar ve sözleşmeler özellikle, her ülkede kendi yayınlarının ve gazetelerinin en çabuk dağıtımını ve bu dağıtımda alışlagelen yolların kullanılmasını olduğu kadar, bu anlaşmalarla ve sözleşmelerle güdülen amaçlara

erişmeye olanak vermek üzere taraflar arasında anlaşmaya varılmış ödeme biçim ve yolarını da belirleyecektir.

Gerekli görülen durumlarda, yukarıdaki amaçlara varmak ve anlaşmalarla sözleşmelerde yer alan hükümleri uygulamak üzere uygun önlemler alacaklardır.

Aşağıda gösterilen temellere dayanarak, ithal edilmiş, aralıklı ve aralıksız çıkan basılı yayınların halka açık tutulmasını iyileştirmeye yardımcı olmak. Özellikle:

bu yayınların satıldığı yerlerin sayısının artmasını destekleyeceklerdir;

kongreler, konferanslar, resmi ziyaretler ve başka uluslararası olaylar sırasında ve mevsim boyunca turistlere bu sürekli yayınların sağlanmasını kolaylaştıracaklardır;

her ülkeye özgü yöntemler uyarınca abone yazılma olanaklarını geliştireceklerdir;

bu yayınların büyük halk kitaplıklarıyla bunların okuma odaları ve üniversite kitaplıklarında okuma ve ödünç alma olanaklarını iyileştireceklerdir;

ilgili taraflarca kabul edilebilir düzenlemelere dayalı olarak, yabancı temsilciliklerce

yayınlanan ve dağıtılan enformasyon bültenlerinden bilgi edinme olanaklarını iyileştirmeyi isterler.

(iii) Sinema (film), radyo ve televizyon enformasyonu

Sinema (film) ve televizyon enformasyonlarının yayımının iyileştirilmesini oluşturmak. Bu amaçla:

öteki katılan - Devletten çıkan, bunların ülkelerindeki yaşamın çeşitli yönlerini gösterir ve doğrudan ilgili örgütler ve firmalar arasında yapılması gerekebilecek sözleşmeler ve

düzenlemelere uygun olarak elde edilmiş, daha çeşitli radyo ve sinema enformasyonunun daha geniş bir radyo yayını ve gösterme konusu yapılmasını destekleyeceklerdir;

öteki katılan - Devletler çıkışlı kayda alınmış gör-ışit (audio-visuel) gereçlerin yetkili örgütlerce ve firmalarca yurda sokulmasını kolaylaştıracaklardır.

Katılan - Devletler, radyo enformasyonu yayımının genişlemesini kaydederler ve bu sürecin halklar arasındaki karşılıklı anlayış ve bu Konferansta saptanan amaçlar yararına işleyebilmesi için süregideceği umudunu belirtirler.

(b) ENFORMASYON ALANINDA İŞBİRLİĞİ

Uzun ve kısa süreli anlaşmalara ya da düzenlemelere dayalı olarak enformasyon alanında işbirliğini geliştirmek. Özellikle:

haber ajanslarını da kapsamak üzere, kitle enformasyon örgütleri ile yayın evleri ve örgütleri arasında giderek artan işbirliğini olumlu karşılayacaklardır;

özellikle, gerek canlı gerek banda alınmış radyo ve televizyon programları alış-verişi ve böyle programların ortak yapımı, yayımı ve dağıtımı ile kamu ya da özel, ulusal ya da uluslararası radyo ve televizyon örgütleri arasında işbirliğini olumlu karşılayacaklardır;

katılan - Devletlerin gazeteci örgütleri arasında olduğu kadar, bu Devletlerin gazetecileri arasında da buluşma ve temasları destekleyeceklerdir;

katılan - Devletlerin, yazıların alış-verişi ve yayınlanması için, hem dergileri hem gazeteleri arasında anlaşma olanaklarını olumlu göreceklerdir;

basın, radyo ve televizyon alanında uzmanlar arasında teknik bilgi alış-verişi, tecrübe ve görüş alış-verişi amacını güden ortak araştırmaların ve toplantıların düzenlenmesini

destekleyeceklerdir.

(c) GAZETECİLERİN ÇALIŞMA KOŞULLARININ İYİLEŞTİRİLMESİ

Katılan - Devletler, başka bir katılan - Devlette iş gören gazetecilerin çalışma koşullarını düzeltmek isteği ile, özellikle, aşağıdaki konularda niyetli bulunmaktadır:

— gazetecilerce yapılan vize istemlerini olumlu bir anlayışla ve uygun ve makul bir süre içinde incelemek;

— katılan - Devletlerin sürekli görevlendirilmeleri kabul edilmiş gazetecilerine, anlaşmalara dayalı olarak, belirli süreler için çok sayıda giriş ve çıkış vizeleri vermek;

— katılan - Devletlerin görevlendirilmeleri kabul edilmiş gazetecilerine, geçici olarak oturdukları ülkelerde kalış izni ile uygun düşen ve gerektiği durumlarda, taşımaları uygun olan başka resmi belgeleri vermek;

— katılan - Devletler gazetecilerinin iş gördükleri ülkedeki gezilerinin düzenlenmesine ilişkin yöntemleri, karşılıklı olma temeli üzerine, yumuşatmak ve güvenlik nedenleri ile yasak bölgelerin varlığına değinen yönetmelikler saklı tutulmak üzere, böyle geziler için giderek artan daha büyük olanaklar sağlamak;

— böyle geziler için, gazetecilerce yapılan istemlerin, isteme özgü zaman etkeni gözönünde tutularak, olanak ölçüsünde, çabuk karşılanmasını sağlamak;

— katılan - Devletlerin gazetecilerine, resmi örgütlerle kurumları da kapsamak üzere, kendi haber kaynakları ile kişisel temas kurmak olanaklarını çoğaltmak;

— katılan - Devletlerin gazetecilerine, işlerini görmeğe gerekli teknik araçları (fotoğraf, sinema makineleri, manyetefon, radyo, televizyon), yalnız bu araçların yeniden yurt dışına çıkarılması çekincesiyle, yurda sokma hakkını tanımak;

— öteki katılan - Devletlerin sürekli veya geçici olarak görevlendirilmiş gazetecilerine, manyetik bantları ve developpe edilmemiş filmleri de kapsamak üzere, meslek uğraşlarının sonuçlarının basında yayınlanması ya da radyo veya televizyonda yayımlanması amacı ile, katılan - Devletlerce kabul edilen yolları kullanarak, eksiksiz, alışlagelmiş biçimde ve çabuk olarak, temsil ettikleri enformasyon organlarına ulaştırmak olanağını vermek;

Katılan - Devletler, gazetecilerin, meslek uğraşlarını yasal yollardan yürütmelerinden ötürü sınır dışı edilemeyeceklerini veya diğer bir biçimde cezalandırılmayacaklarını açıklarlar. Görevlendirilmesi kabul edilmiş bir gazeteci sınır dışı edilirse, bu önlemin nedenleri konusunda bilgili kılınacak ve durumun yeniden incelenmesini isteyebilecektir.

3. KÜLTÜR ALANINDA İŞBİRLİĞİ VE DEĞİŞİMLER

Katılan - Devletler,

Kültürel değişimlerin ve işbirliğinin bireylerin ve halkların birbirlerini daha iyi anlamalarına yardımcı olduğunu ve böylece Devletler arasında sürekli bir anlayışı oluşturduğunu düşünerek,

Bu alanda çok taraflı düzeyde, gitgide çeşitlenen bir kültür yaşamına daha geniş sosyal tabakaların canlı bir biçimde katılmalarının yararının belirlendiği, Haziran 1972'de Helsinki'de UNESCO'ca düzenlenen, Avrupa'da Kültür Politikaları Konusunda Hükümetler arası Konferansta daha önce tanımlanmış sonuçları doğrulayarak,

Katılan - Devletler arasında karşılıklı güvenin gelişmesi ve ilişkilerin gitgide iyileşmesi ile, bu alanda ilerleme sağlama yolunda, çabalarını sürdürmek ve arttırmak isteyerek,

Bu anlayış içinde, gerek kişilere, gerek kültürel yapıtlara ilişkin kültürel alış-verişi önemli biçimde arttırmaya ve kültürün bütün alanlarında, hem ikili hem çok taraflı düzeyde, aralarında canlı bir işbirliğini geliştirmeğe hazır olarak,

Karşılıklı bağlarının böyle bir sıkılaşmasının her birinin kendine özgünlüğüne saygı göstererek, her birinin kültürünü zenginleştirmeye ve dünyanın öteki ülkeleri ile kültürel işbirliğini geliştirmeyi de sürdürerek, aralarında ortak değerlerinin bilincini güçlendirmeye yardımcı olacağı inancı ile,

Aşağıdaki amaçları ortaklaşa saptadıklarını duyururlar:

- (a) Birbirlerinin kültürel alanda gerçekleştirdiklerini daha iyi tanıma amacı ile karşılıklı enformasyon alış-verişini desteklemek;
- (b) Kültür varlıklarının alış-verişi ve yayımına ilişkin olanakları iyileştirmek;
- (c) Birbirinin kültürel alanda gerçekleştirdiklerinin herkese açık tutulmasını oluşturmak;
- (d) Bir kültürel çalışmayla uğraşan kişiler arasında temasları ve işbirliğini geliştirmek;

(e) Yeni kültürel işbirliği alanları ve biçimleri araştırmak;
Böylece, işbu bildirinin amaçlarına erişmek için giderek ilerleyen tutarlı ve uzun süreli bir eylemi sürdürmek konusunda ortak iradelerini açıklarlar, ve
Aşağıdaki hususların artık uygulanmasına geçmek için niyetlerini belirtirler:

İLİŞKİLERİN GENİŞLETİLMESİ

Kültürel alanda, çeşitli düzenlerde işbirliğini ve bağları aşağıdaki yollarla genişletmek ve iyileştirmek ve bu amaçla, özellikle:

- hem esneklik hem de varolan sözleşmeleri olabildiğince tam uygulamak gereğini göz önünde tutarak ve sözleşmelerin ve başka düzenlemelerin kültür alanında işbirliğini ve alış-verişini geliştirmek bakımından önemli bir yol olduklarını gözden uzak tutmadan, uygun düşen durumlarda, kültür alanında Devlet kurumları ve hükümetler dışı örgütler arasında olduğu kadar, kendilerini kültürel çalışmalara vermiş kişiler arasında da ilişkilerin genişletilmesini öngören ikili ya da çok taraflı sözleşmeler yapmak;
- yetkili Devlet kurumları ve hükümetler dışı örgütler arasında; gereken durumlarda, sözleşmelere ve özel düzenlemelere dayalı haberleşme ve işbirliği biçimlerini de kapsamak üzere doğrudan doğruya haberleşmeyi ve işbirliğini geliştirmeye yardımcı olmak;
- gereken durumlarda, sözleşmelere ve özel düzenlemelere dayalı temas ve haberleşme biçimlerini de kapsamak üzere, kendilerini kültür çalışmalarına vermiş kişiler arasında doğrudan doğruya temasları ve haberleşmeyi desteklemek.

BİRBİRLERİNİ DAHA İYİ TANIMA

İkili düzeyde olduğu gibi çok taraflı düzeyde de, kültürün çeşitli alanlarındaki gerçekleştirdiklerini, halklarının, karşılıklı olarak daha geniş ve daha tam bir biçimde öğrenmelerini sağlamak üzere, yetkileri içinde bulunan uygun düşen önlemleri almak ve bu arada:

- katılan ülkelerden gelen bilgileri toplayacak ve bu bilgileri istemde bulunacak benzeri bankalara aktaracak, Avrupa'da kültürel veriler bankasının kurulmasının ve bunun yapısının nasıl olabileceğini, gerekirse yetkili uluslararası örgütlerle işbirliğiyle, ortaklaşa incelemek ve bu amaçla ilgili Devletlerin uzmanları arasında bir toplantı düzenlemek;
- Avrupa'da, katılan - Devletler çıkışlı, kültürel ve bilimsel nitelikte bir belgesel film repertuarı yapma yollarını, gerekirse, uygun düşen uluslararası örgütlerle birlikte incelemek;
- kitapların daha sık sergilenmesini desteklemek ve Avrupa'da, düzenli sürelerle, katılan - Devletler çıkışlı kitapların büyük bir sergisini düzenleme olanağını incelemek;
- ilgili kuruluşlar ve yayınevleri arasında, edinilebilir kitaplarla, olabildiği ölçüde, yakında çıkacak yayınları da kapsamak üzere, elde bulunan yayın gereçlerine ilişkin katalogların alış-verişine olanak sağlamak, ayrıca, her ülkenin bu yayınları sunuş biçimini iyileştirmek üzere, ansiklopedi yayınlayan yayınevleri arasında da belgesel gereç alış-verişini oluşturmak;
- kültürün çeşitli dallarında, tiyatro, müzik, kitaplık uğraşları ile kültürel yapıtların korunması ve onarılması gibi, bilgi alış-verişinin genişlemesine ve iyileştirilmesine ilişkin sorunları ortaklaşa incelemek.

ALIŞ-VERİŞ VE YAYIM

Kültürel yapıtların alış-verişi ve yayımı olanaklarını iyileştirmeğe, uygun yollarla, yardımcı olmak ve bu amaçla, özellikle:

- kitap ve başka kültürel gereçlerin uluslararası ticaretine ilişkin harç ve vergi yüklerinin uyumlaştırılması ve hafifletilmesi ve yabancı sergilerde sanat yapıtlarını sigortalamak ve bu yapıtların taşınmaları sırasında uğrayabilecekleri zarar ve yitirilme tehlikelerini azaltmak için yeni yollar bulma olanaklarını da incelemek;
- sanat gösterilerinin programlarındaki tarihlere uygun olarak, bu gösterileri düzenleyenlerce

kararlaştırılmış dizelgelerde yer alan sanat yapıtlarının, gereçlerin ve aksesuarların gümrükten cıkış işlemlerini kolaylaştırmak;

— kitapların uluslararası ticaretini kolaylaştırabilecek nitelikte - sipariş yöntemlerinin sadeleştirilmesi, mal sağlama süreleri ve ödeme biçimleri gibi - uğraşı dallarına giren önlemleri incelemek üzere, yetkili örgütler ve ilgili firmalar temsilcileri arasında buluşmaları desteklemek;

— film enstitüleri ve film kitaplıkları arasında filmlerin ödünç verilmesini ve alış-verişini desteklemek;

— katılan-Devletlerde, - müzik, tiyatro, plastik ve grafik sanatlar gibi - en elverişli alanlarda öngörülen kültürel nitelikte gösterilere ilişkin olarak bu gösterilerin takviminin, gereken durumda, uygun düşen uluslararası örgütlerin yardımı ile hazırlanmasına katkıda bulunmayı sağlamak üzere, ilgili taraflar arasında bilgi değişimini desteklemek;

— kültürlerinin çeşitliliğini ve özgünlüğünü göz önünde tutmakla birlikte, kültürün yayılması için kullanılan teknik yöntemlerin önceden kestirilebilir gelişmesinin ve ilgili taraflar arasında gerçekleştirilebilecek bir uyumlamaya gidilmesinin, kültürel işbirliğinin geliştirilmesi ve alış-verişi üzerindeki etkilerinin incelenmesini desteklemek;

— her bir kültürün üstünlüklerinin ve değerlerinin bilinci içinde, öteki katılan-Devletlerin kültürel kalıtına (mirasına) duyulan ilginin, kültür politikaları çerçevesinde uygun gördükleri biçimde, geliştirilmesini desteklemek;

— taraf oldukları ya da gelecekte olmayı kararlaştıracakları, kültürel yapıtların dolaşımına ve sanatçı haklarına ilişkin uluslararası anlaşmaları ve sözleşmelerin tam ve etkili uygulanmasını sağlamaya çaba göstermek.

AÇIK TUTMA

lkelerinin kültürünün çeşitli alanlarındaki başarıların - yapıtlar, denemeler ve sanat gösterileri - herkese karşılıklı olarak daha da tam açık tutulmasını oluşturmak ve bu amaçla, yetkileri uyarınca, olabilecek en iyi çabaları göstermek, özellikle:

— kitapların ve sanat yapıtlarının daha büyük çapta yayımını, özellikle aşağıdaki gibi yollarla oluşturmak:

kültürel başarıların karşılıklı olarak daha tam bir biçimde açık tutulması amacı ile, yazarlar ve yayın evleri ile başka kültürel kuruluşlar arasında uluslararası temas ve haberleşmeyi, taraf oldukları sanatçı hakları konusundaki uluslararası anlaşmaları tam olarak gözönünde tutarak, kolaylaştırmak,

yayın evlerinin, baskılarının sayısını saptarken, öteki katılan-Devletlerden gelen istemi de gözönünde tutmalarını, ve öteki katılan-Devletlerde satış haklarının, olanak varsa, yurda sokan ülkenin birçok satış örgütlerine ilgili taraflar arasında anlaşma yolu ile verilmesini öğütlemek;

yetkili örgütleri ve ilgili firmaları anlaşmalar ve sözleşmeler yapma konusunda desteklemek ve bu yolla, kitaplıklarında ve kitap evlerinde öteki katılan-Devletlerin yazarlarını yapıtlarını yazdıkları dilde ve eviri olarak bulunması için bunların çeşitliliğinde ve sayısında giderek bir artışa yardımcı olmak;

Öteki katılan-Devletler yazarlarının, anlaşmalara ve sözleşmelere dayalı olarak yurda sokulmuş, yazdıkları dildeki ve eviri kitaplarının satıldığı yerlerin sayısının, uygun görülen durumlarda, çoğaltılmasını sağlamak,

Öteki katılan-Devletlerin dillerinde, özellikle daha az yaygın dillerde yapılmış, edebiyat ve başka kültür dallarındaki yapıtların, evirilerinin daha geniş ölçüde gerçekleştirilmesini ve bir başka dile çevrilmiş yapıtların yayımını ve dağıtımını, aşağıdaki gibi önlemlerle sağlamak:

ilgili yayın evleri arasında daha düzenli temasları desteklemek;

eviriciler için temel ve ileri düzeyde eğitim alanındaki çabalarını geliştirmek;

lkelerinin yayınevlerini, uygun yollarla, çeviriler yayınlama konusunda desteklemek;

yayıncılar ve ilgili kuruluşlar arasında çevirilebilecek kitap dizelgeleri alış-verişini kolaylaştırmak;
ölkeleri arasında çeviricilerin meslek uğraşlarını ve işbirliğini oluşturmak;
çevirilerin ve dağıtımının daha da fazla geliştirilmesi yolları üzerinde ortak araştırmalar yapmak;
kitabevleri arasında kitap, bibliyografya ve katalog fişleri alış-verişini iyileştirmek ve genişletmek;
— birbirinin, özellikle kitap alanındaki kültürel gerçekleştirmelerinin, gerekirse ilgililer arasında karşılıklı anlaşma yolu ile, açık tutulmasının kolaylaştırılmasına olanak verecek başka uygun önlemler tasarlamak;
— her birinin kültürel yaşamını karşılıklı olarak tanımayı iyileştirmek üzere, kitlesel enformasyon araçlarının daha geniş kullanılmasına, uygun düşen yollarla yardımcı olmak;
— göçmen işçilerin ve ailelerinin ulusal kültürleriyle bağlarını korumak ve onları yeni kültür çevrelerine alıştırmak için gerekli koşulları geliştirmeye özen göstermek;
— yetkili kuruluş ve örgütleri, öteki katılan - Devletlerin tam uzunluktaki belgesel filmlerinin daha geniş bir seçimini ve daha geniş bir dağıtımını yapma konusunda desteklemek ve sinema çalışmaları daha az tanınmış ölkelerin filmlerini gereği gibi göz önünde tutarak, ilk gösterme günleri, film haftaları ve festivaller gibi ticaret niteliği olmayan film gösterilerini daha sık düzenlemek;
— öteki katılan - Devletlerin uzmanlarına, kültürel nitelikteki sinema ve görsel-işitsel arşivlerin gereçleri ile, uygun yollarla, çalışma yapma olanaklarının bu gibi arşiv gerekleri hakkında varolan kurallar çerçevesinde genişletilmesini oluşturmak;
— banda alınmış kültürel nitelikteki televizyon programlarının bir dağırcığının yapılmasının uygun düşüp düşmediğinin ve bunu koşulları ve bu programları seçmeyi ve satın almayı kolaylaştırmak üzere bu filmleri hızla görme yollarının, gerekirse, yetkili uluslararası örgütler yardımı ile, ilgili kuruluşlarca ortak bir incelenmesini desteklemek.

TEMASLAR VE İŞBİRLİĞİ

Kültürün çeşitli alanlarında temasların ve işbirliğinin, özellikle yaratıcı sanatçılar ve kişiler arasında geliştirilmesine, uygun düşen yollarla, özellikle aşağıdaki biçimlerde çaba göstererek, katkıda bulunmak:
— kültür alanlarında uğraşmakta bulunan kişiler için, gerekli durumlarda, kültürel işbirliği ne bağlı konularda anlaşmalar, sözleşmeler ya da başka düzenlemelerle yürütülenleri de kapsamak üzere, geziler ve toplantılar gerçekleştirmek;
— bu yolla, yaratıcı ve uygulayıcı sanatçılar ve sanatçı topluluklarının birlikte çalışmaları, öteki katılan - Devletlerde çalışmalarını tanıtmaları ya da ortak uğraşlarına ilişkin konularda görüş alış-verişinde bulunmaları için temaslarını desteklemek;
— gereken durumlarda, uygun düşen düzenlemeler yolu ile, stajyer ve uzman değişimi, sanat ve mimarlık, müze ve kitaplık, edebiyat incelemeleri ve çeviri gibi çeşitli kültür dallarında temel ve ileri eğitim için burslar verilmesini desteklemek;
— tiyatro, opera, bale, müzik ve güzel sanatlar gibi alanlarda kültür uğraşlarının düzenleyicileri ile öğretmenlerin ve uzmanların eğitiminde tecrübe alış-verişini desteklemek;
— ortak incelemeye konu olabilecek sanat ve edebiyatla ilgili yaratma konusundaki güncel sorunlar üzerinde yaratıcı sanatçılar, -özellikle genç yaratıcı sanatçılar - arasında uluslararası toplantılar düzenlenmesinin desteklenmesini sürdürmek;
— katılan - Devletlerin kültürel yaşamını karşılıklı olarak daha iyi tanımak için, kültür alanında çaba gösteren kişiler arasında değişimi ve işbirliğini geliştirmek üzere başka olanakları incelemek.

İŞBİRLİĞİ ALANLARI VE BİÇİMLERİ

Yeni kültürel işbirliği alanları ve biçimleri araştırılmasına, bu amaçla ilgili taraflar arasında, gerekli durumlarda, uygun düşen anlaşmalar ve düzenlemeler yapılmasına yardımcı olarak, desteklemek ve bu çerçevede aşağıdaki konuları oluşturmak:

— kültür politikalarına ilişkin olarak bu politikaların, özellikle toplumsal yönleri, planlama ile bağlantıları, kent planlaması, eğitim ve çevre politikaları ve turizmin kültürel yönleri açısından ortak incelemeler;

— kültürel çeşitlilik konusunda, bu çeşitliliğin, gerçekleştiği yerlerde, taraflarca daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmak amacı ile, bilgi değişimi;

— yukarıda belirtilen konularda, bilgi alış-verişi ve uygun düşerse, uzmanların toplantıları, araştırma programları ve projelerinin hazırlanması ve yürütülmesi ile, bunların ortaklaşa değerlendirilmesi ve sonuçların yayımı;

— aşağıdaki gibi biçimlerde, kültürel işbirliği ve ortak projelerin geliştirilmesi:

plastik ve grafik sanatlarda, sinema, tiyatro, bale, müzik, folklor vb. alanlarda uluslararası gösteriler; uluslararası kültürel gençlik olaylarının düzenlenmesine ve genç sanatçı değişimine gerekli özeni göstererek, kitap fuarları ve sergileri, opera ve drama çalışmalarında ortak gösteriler ile, solistlerin, müzik topluluklarının, orkestraların, amatörlerden kurulanları da kapsamak üzere, koro ve başka sanatçı kümelerinin gösterileri;

öteki katılan-Devletlerin yazarlarının ve bestecilerinin yapıtlarının, solist ve sanatçı topluluklarının dağıncıklarına konulması; birbirlerinin kültürel gerçekleştirmelerini daha iyi tanıtmaya elverişli yazıların, incelemelerin ve monografilerin, ayrıca ucuz kitapların sanat ve edebiyat koleksiyonlarının hazırlanması, çevirisi ve yayımı ile, bu amaçla yayınevlerinin uzmanları ve temsilcileri arasında toplantılar öngörülmesi;

filmlerin, radyo ve televizyon programlarının ortaklaşa yapımı ve alış-verişini desteklemek, belirli ortak projelerin yürütülmesi için elverişli koşulların yaratılması amacı ile, özellikle yapımcılar, teknisyenler ve kamu makamlarının temsilcileri arasında toplantılar oluşturmak ve ortak yapım alanında, uluslararası film toplulukları kurulmasını desteklemek;

en iyi projelerin uygulanması olasılığını göz önünde tutarak, mimarlar ve kent planlayıcıları arasında yarışmalar düzenlemek ve olanak görülen durumlarda uluslararası topluluklar kurmak;

uygun durumlarda, hükümetler arası ya da hükümetler dışı nitelikte uluslararası örgütlerin ve bu alanlarda yetkili ve etkili bir biçimde çalışan özel kuruluşların da yardımı ile, sanat yapıtlarına, arkeoloji ve tarihsel anıtların ve kültürel değerlerde yerlerin, korunması, onarılması ve değerlendirilmesi konusunda ortak projeler uygulamak ve bu amaçla aşağıdaki yolları düşünürler:

bu sorunları daha geniş bir toplumsal ve ekonomik çerçevede ele almak gereğini göz önünde tutarak, gerekli önerileri hazırlamak üzere ilgili taraflar uzmanlarının düzenli sürelerle yapacakları toplantılar;

katılan-Devletler arasında, en anlamlı başarılı ve yenilikleri tanıtmak ve karşılaştırmak amacıyla yönelik yazıları, uygun düşen dergilerde yayınlama;

ülkelerin tarihsel anıtlar ve kültürel değerlerde yerlerin sayımını ve kataloğunu yapmakta kullanılan çeşitli sistemlerin iyileştirilmesi ve uyumlaştırılması amacı ile ortak inceleme; onarıma ilişkin çeşitli dallarda uzmanların eğitimi için uluslararası burslar düzenleme olanaklarının incelenmesi.

* * *

Uluslararası azınlıklar veya bölgesel kültürler. Katılan - Devletler, ulusal azınlıkların ya da bölgesel kültürlerin aralarındaki çeşitli kültür alanlarında işbirliğine yapabileceği katkıyı

kabul ederek, bu türlü azınlık ya da kültürlerin ülkelerinde bulunması durumunda, bu katkıyı üyelerinin yasal çıkarlarını gözönünde tutarak, kolaylaştırmak niyetindedirler.

4. EĞİTİM ALANINDA İŞBİRLİĞİ VE DEĞİŞ – TOKUŞ

Katılan - Devletler,

Eğitim ve bilim alanlarında uluslararası nitelikteki ilişkileri geliştirmenin, karşılıklı daha iyi anlayışa yardımcı ve bütün halkların yararına olduğu kadar, gelecek kuşaklara da çıkar sağladığı bilinci ile,

Eğitim ve bilimle uğraşan örgütler, kurumlar ve kişiler arasında, bilgi ve tecrübe alış-verişi ile temasların, gerekli durumlarda özel düzenlemelere dayalı biçimde daha da geliştirilmesini kolaylaştırmaya hazır olarak,

Bilim ve eğitim kuruluşları arasında bağları güçlendirmek ve özellikle - bilgi ve kaynak düzeylerinin uluslararası görüşmeleri ve danışmaları gerektirmesi durumlarında - ortak çıkar bulunan kesimlerde işbirliğini desteklemek isteği ile, ve

Bu alanlarda ilerlemenin daha geniş yabancı dil bilgisi eşliğinde yürütülmesi ve desteklenmesi gerektiği inancı ile,

Bu amaçlarla özellikle şu konularda niyetlerini açıklarlar:

(a) İLİŞKİLERİN GENİŞLETİLMESİ

Eğitim ve bilim alanlarında çeşitli düzeylerde işbirliğini ve bağları, özellikle aşağıdaki yollarla genişletmek ve iyileştirmek:

— hem esneklik hem de varolan anlaşmaların ve düzenlemelerin daha tam kullanılması gereğini gözönünde tutarak, eğitimle uğraşan Devlet kurumları, hükümetler dışı kuruluşlar ve kişiler arasında uygun düşen durumlarda, işbirliği ve değişimler öngören ikili ve çok taraflı anlaşmalar yapmak;

— uygun düşen durumlarda, hükümetler arasında anlaşmalar çerçevesinde, üniversiteler ve daha yüksek eğitim ve araştırma kuruluşları arasında, doğrudan doğruya düzenlemeler alınmasını oluşturmak;

— uygun düşen durumlarda, özel anlaşma ya da düzenlemelere dayalı olanlarını da kapsamak üzere, eğitim ve bilimle uğraşan kişiler arasında doğrudan doğruya temasları ve haberleşmeyi desteklemek.

(b) AÇIK TUTMA VE DEĞİŞİM

Katılan - Devletlerin öğrencilerine, öğretmenlerine ve bilim adamlarına, birbirinin eğitim, kültür ve bilim kurumlarının, karşılıklı olarak kabul edilebilir koşullarda, açık tutulması yollarını iyileştirmek ve ortak çıkar bulunan bütün alanlarda bu kurumlar arasında değiş-tokuşu özellikle şu yollarla yoğunlaştırmak:

— yabancı katılanlar için düzenlenen, eğitime ve kurslara ilişkin kolaylıklar ile, bunlara katılanların kabul edilme koşulları konusunda bilgi değişimini arttırmak;

— öğretim ve araştırma için olduğu kadar, birbirinin eğitim, kültür ve bilim alanlarındaki gerçekleştirmelerinden bilgili olma yollarını iyileştirme amaçları ile, bilim adamlarının, öğretmenlerin ve öğrencilerin, katılan - Devletler arasında yapacakları gezileri kolaylaştırmak;

— ülkelerinde yapılacak eğitim, öğretim ve araştırma için öteki katılan - Devletlerin bilim adamlarına, öğretmenlerine ve öğrencilerine burslar verilmesini desteklemek;

— sempozyum, seminer ve ortak yapımlı projelerin düzenlenmesini de kapsamak üzere, bilim adamlarının, öğretmenlerin ve öğrencilerin daha geniş ölçüde değişimi ile, üniversite yayınları ve kitaplıkların gereçleri gibi, eğitim ve ileri araştırma bilgilerinin de alış-verişini öngören programlar yapmak, geliştirmek ve desteklemek;

— bilim adamlarına, öğretmenlere ve öğrencilere, bunların girecekleri üniversite ve kurumlar ve bunlar için hazırlanan programlar konusunda zamanında ve ayrıntılı bilgi verme yolu ile, bu gibi düzenlemelerin ve programların etkili bir uygulamasını oluşturmak, bunlara, ilgili araştırma, bilim ve gizli olmayan arşiv gereçlerini kullanma olanağı vermek ve uygulana gelen yöntemlere dayalı olarak, bunların kabul eden Devlette inceleme ya da araştırma için olduğu kadar tatil geçirmek için de, gezilerini kolaylaştırmak;

— öğrenimin düzenlenmesine, süresine ve kapsamına ilişkin bilgi değişimini, bilgi düzeylerini ve akademik yeterlilikleri değerlendirme yöntemlerinin karşılaştırılmasını oluşturarak, akademik derece ve diplomaların eşitliği ve karşılaştırılması sorunlarının daha doğru değerlendirilmesini geliştirmek ve yapılabilen durumlarda, gerekiyorsa ya hükümetler arası anlaşmalar ya da üniversite ve öteki yüksek eğitim ve araştırma kurumları arasında doğrudan doğruya akademik derecelerin ve diplomaların karşılıklı eşitliğini tanımak;

— bundan başka, akademik dereceler ve diplomalar arasında karşılaştırma ve bunların eşitliğine ilişkin sorunlara genellikle kabul edilebilir çözüm getirmek için çabalarını yoğunlaştırmaları gereğini ilgili uluslararası örgütlere öğütlemek,

(c) BİLİM

Yetkileri çerçevesinde, bilim alanındaki işbirliği ve değişimi genişletmek ve iyileştirmek, özellikle:

Bilimsel bilgi ve belge alış-verişini, ikili ve çok taraflı temel üzerine, özellikle aşağıdaki gibi yollarla arttırmak:

— bu bilgileri öteki katılan - Devletlerin bilim ve araştırma adamlarına, örneğin, uluslararası bilgi - paylaşma programlarına katılma veya başka uygun düzenlemeler yolu ile daha geniş biçimde açık tutmak;

— doğal bilimler ve tıp alanlarında temel araştırma konusunda özellikle kullanılan öteki bilimsel gereçler ve örnekler alış-verişini genişletmek ve kolaylaştırmak;

— ortak çıkarlı alanlarda yürütülen ve tasarlanan araştırma çalışmaları konusunda, bilim kurumlarına ve üniversitelere, birbirlerini daha tam ve düzenli biçimde bilgilere kılmaya çağrıda bulunmak;

Üniversiteler, bilimsel kurumlar ve dernekler arasında olduğu kadar bilginler ve araştırma adamları arasında da aşağıdaki gibi yollarla, haberleşme ve doğrudan temasları, gerekli durumlarda özel anlaşmalar ya da düzenlemelere dayalı olanlarını da kapsamak üzere, kolaylaştırmak;

— bilim adamlarının ve araştırmacıların değişimini daha da geliştirmek ve ortak çıkarlı araştırma konularında hazırlık toplantıları ya da çalışma kümeleri düzenlemeyi desteklemek;

— bir çok ülkenin bilimsel kurumlarınca yapılmış düzenlemeler yolu ile araştırma projeleri sürdürmek üzere, bilim adamları karma takımları kurulmasını desteklemek;

— uluslararası konferansların ve seminerlerin örgütlenmesine ve düzenli yürütülmesine ve bunlara kendi bilim ve araştırma adamlarının katılmasına yardım etmek;

— bilimde günün ve geleceğin gelişmelerine ilişkin, aralarında sıkı bağ bulunan ortak çıkarlı sorunları tartışmak ve bilimsel kurumlar ve bilim adamları arasında temasların, haberleşmenin ve bilgi alış-verişinin genişletilmesini oluşturmak üzere, katılan - Devletlerin bilim alanında önde gelen kişilerinin bir toplantısı biçiminde bir «Bilimsel Forum» tasarlamak;

— böyle bir «Bilimsel Forum» u, UNESCO ve AEK gibi uygun düşen uluslararası örgütlerle danışarak hazırlamak için, katılan - Devletleri ve bunların ulusal bilim kurumlarını temsil eden bir uzmanlar toplantısını, yakın bir tarihte, öngörmek;

— zamanı gelince «Bilimsel Forum» konusunda daha neler yapılabileceğini düşünmek;

Bilimsel araştırma alanında ikili ve çok taraflı temel üzerine, bilim adamlarının ortak çabalarını ve kimi durumlarda pahalı ya da tek bir gereci gerektiren, özellikle aşağıda anılan

alanlarda, katılan - Devletlerde yürütülen programların koordinasyonu ve ortak programların düzenlenmesini geliştirmek; bu alanlarda sayılan konu dizelgesi örnek olarak verilmektedir. Belirli projeler, ilgili uluslararası örgütlerce ve bilimsel kurumlarca yapılabilecek katkı gözönünde tutularak, katılan - Devletlerdeki potansiyel ortaklarca daha sonra saptanmalıdır: temel ve doğal bilimler, özellikle matematik, fizik, kuramsal fizik, jeofizik, kimya, biyoloji, ekoloji ve astronomi gibi alanlarda temel araştırma; tıp, özellikle kanser ve kalp hastalıkları üzerinde temel araştırma, gelişen ülkelerde salgın hastalıklar konusunda incelemeler ile meslek hastalıklarına özel yer vererek, toplumsal - tıp araştırması, sakatların yeniden eğitimi ve anaların, çocukların ve yaşlıların bakımı; insana ilişkin bilimlerle sosyal bilimler, - tarih, coğrafya, felsefe, psikoloji, pedagoji araştırması, dil bilgisi, sosyoloji, hukuk, siyasal ve ekonomik bilimler gibi - katılan-Devletler için ortak çıkarlı nitelikte, sosyal, sosyo-ekonomik ve kültürel olaylar, özellikle, insan çevresi ve kentsel gelişme sorunları üzerinde karşılaştırmalı incelemeler, anıtların ve sanat yapıtlarının korunması ve onarımı yöntemleri üzerinde bilimsel incelemeler.

(d) YABANCI DİLLER VE UYGARLIKLAR

Her ülkenin kültürünün daha iyi tanınması ve uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi için, halklar arasında haberleşmeyi genişletmede önemli bir yöntem olarak, yabancı dillerin ve uygarlıkların incelenmesini desteklemek, bu amaçla, yabancı dil öğretiminin daha geliştirilmesi ve iyileştirilmesi ve türlü düzeylerde öğretilen dillerin seçiminin, daha az yaygın ya da daha az incelenmiş dillere gerekli özen gösterilerek, çeşitlendirilmesini yetkileri çerçevesinde hızlandırmak ve özellikle:

— yabancı dillerin öğretimine yönelik işbirliğini, hızlı öğretim yöntemlerini de kapsamak üzere, türlü öğrenci kategorilerinin gereksinmelerine uydurulmuş etkili çağdaş öğretim yöntemleri ve teknik araçların geliştirilmesi ve uygulanmasına ilişkin bilgi ve tecrübe alış-verişi yolu ile yoğunlaştırmak ve yabancı dil öğretiminde yeni yöntemlerin incelenmesini, ikili ve çok taraflı temele dayalı olarak, yürütme olanağını düşünmek;

— dil öğretiminde çağdaş öğretim teknolojisi kaynaklarından, örneğin, uzmanlarınca karşılaştırmalı incelemeler ve anlaşmaya varılan durumlarda, gör-ışit gereçleri, okul kitaplarını hazırlamada kullanılan gereçler ile, dil öğretiminde kullanılan yeni tip teknik gereçler konusundaki bilgilerin alış-verişi ya da aktarılması yolu ile daha tam olarak yararlanmaya yönelik, ilgili kurumlar arasında işbirliğini, ikili ve çok taraflı olarak, desteklemek;

— dil öğretmenlerinin eğitiminde edinilen tecrübe konusunda bilgi alış-verişini oluşturmak ve dil öğretmenleri ve öğrencilerinin, ikili temele dayalı olarak, değişimini yoğunlaştırmak ve bunların, nerede düzenlenirse, dil ve uygarlık yaz kurslarına katılmalarını kolaylaştırmak;

— sözlük bilgisi alanında uzmanlar arasında, gerekli eşdeğer terimleri tanımlamak amacı ile, özellikle bilimsel ve teknik dallarda, bilimsel kurumlar ve uzmanlar arasında ilişkileri kolaylaştırmak üzere, işbirliğini geliştirmek;

— orta öğretim kurumlarının çeşitli türlerinde yabancı dil öğrenimini daha çok yayma ve sayıca giderek artan Avrupa dilleri arasında daha geniş seçim olanakları oluşturma; ve bu çerçevede, nerede uygun düşerse, öğretmenlerin bulunmasının ve eğitimlerinin gereksinimi duyulan öğrenci kümelerinin düzenlenmesini geliştirme olanaklarını incelemek;

— yüksek öğretimde, dil öğrencilerine sunulan yabancı dil öğreniminde daha geniş seçim olanakları ve öteki öğrencilere türlü yabancı diller öğrenmeleri için daha geniş olanaklar sağlamak; istenir görünen durumlarda, diller ve uygarlıklar konusunda, yabancı - özellikle, daha az yaygın ya da daha az incelenmiş dilleri konuşan Avrupa ülkelerinin - konferansçılarınca yönetilecek kursların, gerekirse özel düzenlemelere dayalı olarak, örgütlenmesini kolaylaştırmak;

— yetişkinlerin eğitimi çerçevesinde, yabancı dillerin kendi yurttaşlarına ve ev sahibi ülkeler

dillerinin öteki ülkelerin ilgili yetişkinlerine öğretimi için, her türlü gereksinmelere ve ilgilere uyan, özel programların daha geliştirilmesini oluşturmak; bu konuda, örneğin, radyo ve televizyon ve hızlı yöntemler ile eğitim için program hazırlamada ve istenir görünen durumlarda, böyle programlar için, karşılaştırma yapılabilir dil yetenekliği düzeylerine yarma amacı ile, öğrenim amaçlarının tanımlanmasında, ilgili kurumların işbirliğini desteklemek; — uygun düşen durumlarda, yabancı diller öğretimini, bu dillerin karşılığı olan uygarlıklarla birlikte öğrenimini desteklemek ve yabancı diller öğrenimine, uygun düşen sınıf - dışı uğraşları da kapsamak üzere, ilgi uyandırmak amacı güden çabalar da göstermek.

(e) ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Eğitimin bütün düzeylerindeki öğretim yöntemlerinde, sürekli eğitimde ve yetişkinlerin eğitiminde uygulananları da kapsamak üzere, tecrübe ve öğretim araçları alış-verişini, özellikle aşağıdaki yollarla, oluşturmak:

— pedagoji biliminin çeşitli dallarında türlü temas biçimlerini ve işbirliğini, örneğin, ilgili kurumlarca yürütülen karşılaştırmalı ya da ortaklaşa incelemeler veya öğretim denemeleri konusunda bilgi alış-verişi yolu ile daha da geliştirmek;

— türlü eğitim sistemlerinde uygulanan öğretim yöntemleri ve orta öğretim öğrencileriyle yüksek öğretim öğrencilerinin bilgi edinme yollarına ilişkin araştırma sonuçları konusunda, özelleştirilmiş eğitimin çeşitli türlerinde edinilen ilgili tecrübeyi gözönünde tutarak, bilgi alış-verişini yoğunlaştırmak;

— yetişkinlere özgü eğitimle ve yinelenen eğitimin düzenlenmesi ve yürütülmesine, bu biçimler ve başka eğitim biçimleri ve düzeyleri arasındaki bağlantılar ile eğitimi, mesleksel ve teknik öğretimi de kapsamak üzere, ülkelerindeki ekonomik ve sosyal gelişme gereksinmelerine uydurma konularında edinilmiş bilgilerin alış-verişini kolaylaştırmak;

— çözümü ortaklaşa bir yaklaşım ve uluslararası daha geniş bir işbirliği gerektiren, insanlığın büyük sorunlarına özellikle değinmek yolu ile, uluslararası anlayış konusunda gençliğin ve yetişkinlerin eğitiminde, tecrübe alış-verişini desteklemek;

— birbirini tanımayı oluşturma ve okul kitaplarında her bir ülkenin yer almasını kolaylaştırmak olanağını gözönünde tutarak, bu kitapları da kapsamak üzere, öğretim gereçleri alış-verişi ile, eğitim alanında teknik yenilikler konusunda bilgi alış-verişini desteklemek,

* * *

Ulusal azınlıklar veya bölgesel kültürler. Katılan - Devletler, eğitimin türlü alanlarında aralarındaki işbirliğine, ulusal azınlıkların veya bölgesel kültürlerin bulunabileceği katkının bilinci ile, ülkelerinde böyle azınlıklar veya kültürler varsa, bu katkıyı üyelerinin yasal çıkarlarını gözönünde tutarak, kolaylaştırmak niyetindedirler.

(*) Yabancı gazetecilerin, birçok durumlarda, işe elverişli yerli personel kullandıklarını kabul etmekle birlikte, katılan-Devletler yukarıdaki hükümlerin, basın, televizyon ya da sinema teknisyeni, fotoğrafçısı ya da kameramanı olarak sürekli biçimde ve meslek adamı olarak çalıştırılmak üzere tutulan, öteki katılan - Devletlerden gelen kişilere, ilgili yönetmelikler saklı kalmak üzere, uygulanacağını kaydederler.

KONFERANSIN SÜRDÜRÜLMESİ

Katılan - Devletler,

Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nda elde edilen ilerlemeleri inceledikten ve değerlendirdikten sonra,

Dünyada daha geniş boyutları içinde, Konferans'ın, Avrupa'da güvenliğin iyileştirilmesi ve işbirliğinin geliştirilmesi sürecinin önemli bir bölümü olduğunu ve sonuçlarının bu sürece anlamlı nitelikte katkıda bulunacağını da düşünerek,

Konferans sonuçlarına tam etkinlik vermek ve böylece Avrupa'da güvenlik ve işbirliğini iyileştirme sürecini ilerletmek üzere, Konferans'ın Son Senedinde yer alan hükümleri uygulama niyeti ile,

Konferans'ın güttüğü amaçları gerçekleştirmek üzere, tek yönlü, ikili ve çok taraflı çaba göstermeleri ve Konferans'ın başlattığı çok taraflı süreci aşağıdaki uygun görülen biçimlerde, sürdürmeleri gerektiği inancı ile,

1. Konferans'ı izleyen dönemde, Konferans'ın Son Senedindeki hükümlere gerekli özeni göstermek ve bunları,

(a) tek yönlü olarak, böyle bir davranışı gerektiren bütün durumlarda;

(b) ikili olarak, öteki katılan - Devletlerle görüşmeler yolu ile;

(c) çok taraflı olarak, katılan - Devletlerin uzmanlarının toplantıları ve aynı zamanda, Birleşmiş Milletlerin Avrupa Ekonomik Komisyonu ve eğitimsel ve bilimsel ve kültürel işbirliği konularında UNESCO gibi varolan uluslararası örgütler çerçevesinde uygulamak konusundaki kararlılıklarını açıklarlar;

2. Konferans'ın başlattığı çok taraflı süreci aşağıdaki yollardan sürdürme kararlılıklarını da açıklarlar:

(a) Konferans'ın Son Senedi hükümlerinin ve Konferansın tanımladığı görevlerin uygulanması ile olduğu kadar, Konferans'ta ele alınan sorunlar çerçevesinde, karşılıklı ilişkilerinin güçlendirilmesi, Avrupa'da güvenliğin iyileştirilmesi ve işbirliğinin geliştirilmesi ve gelecekte yumuşama sürecinin geliştirilmesi konusunda tam bir görüş alış-verişinde bulunmak;

(b) bu amaçla, Dışişleri Bakanlarınca atanmış temsilciler düzeyinde bir toplantı ile başlamak üzere, temsilcileri arasında toplantılar düzenlemek. Bu toplantı, başka benzer toplantılar ve yeni bir konferans olanağını kapsayabilecek başka toplantılar yapılmasının gerekli yöntemlerini belirleyecektir;

3. Yukarıda anılan bu toplantıların birincisi 1977'de Belgrad'da yapılacaktır. Bu toplantıyı düzenlemek üzere 15 Haziran 1977'de bir hazırlık toplantısı yapılacaktır. Hazırlık toplantısı, Dışişleri Bakanlarınca atanacak temsilciler toplantısının tarihini, süresini, gündemini ve öteki yöntemlerini kararlaştıracaktır;

4. Konferansın yöntem ve kuralları, çalışma yöntemleri ile giderlerinin dağıtım baremi, yukarıda 1 (e), 2 ve 3 paragraflarında öngörülen toplantılara mutatis mutandis uygulanacaktır. Yukarıda anılan toplantılar, sıra ile katılan - Devletlerde yapılacaktır. Teknik Sekreterlik hizmetleri ev sahibi ülkece karşılanacaktır.

Bu Son Senedin, İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Rusça ve İspanyolca hazırlanan aslı, Finlandiya Cumhuriyeti Hükümetine sunulacak ve bu Hükümet, Son Senedin aslını, arşivinde saklayacaktır. Katılan - Devletlerin her biri, bu Son Senedin doğru aslına uygun bir örneğini Finlandiya Cumhuriyeti Hükümetinden alacaktır.

Bu Son Senet metni her katılan - Devlette yayınlanacaktır; her katılan - Devlet bu metni olabildiğince geniş biçimde dağıtacak ve tanıtacaktır.

Finlandiya Cumhuriyeti Hükümetinden, bu Son Senedin metnini —Son Senet, kütüğe yazılabilir (tescil edilebilir) nitelikte olmamakla birlikte— Örgütün bütün üyelerine Birleşmiş Milletlerin resmi belgesi olarak dağıtılması amacıyla, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine göndermesi istenmiştir.

Finlandiya Cumhuriyeti Hükümetinden, aynı zamanda, bu Son Senedin metnini, UNESCO'nun Genel Müdürüne ve Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Yürütme Sekreterine ulaştırması istenmiştir.

Bu hükümlere olan inançla, katılan - Devletlerin aşağıda imzaları bulunan Yüksek Temsilcileri, Konferans sonuçlarına verdikleri yüksek siyasal anlamın bilinci ile, ve yukarıdaki metinlerde yer alan hükümler uyarınca davranma yolundaki kararlılıklarını belirterek, aşağıya imzalarını atmışlardır.

Helsinki, 1 Ağustos 1975